

NOVOSTI O ČOVJEKU

ÉRIC FAYE

FONDACIJA
Sarajevo **PUBLIKA**

IZDAVAČ

Fondacija Publika

ZA IZDAVAČA

Azra Pita Parente

NASLOV IZVORNIKA

Quelques nouvelles de l'homme, Eric Faye, 2009.

@Librairie José Corti, 2009, Paris.

@za bh. izdanje Fondacija Publika, 2021.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja izdavača.

UREDнице

Azra Pita Parente, Mirela Alikalfić-Terzić

PREVOD S FRANCUSKOG

Mirela Alikalfić-Terzić, Ivana Bilić, Meida Vojić, Alisa Hadžajlić, Ana Lalić,

Jasna Šamić, Aida Mustafić, Mirza Lipovača, Dženana Salihović,

Azra Pita Parente, Bisera Cero

SARADNICE NA PREVODU

Marie-Agnès Vujić, Mirela Alikalfić-Terzić, Azra Pita Parente

LEKTURA I KOREKTURA

Sandra Zlotrg

DIZAJN I PRIJELOM KNJIGE

Haris Čavčić, Almir Zoletić

ILUSTRACIJA

Edin Zoletić

ŠTAMPA

Dobra knjiga, 2021.

Eric Faye

Novosti o čovjeku

Prevod s francuskog: Mirela Alikalčić-Terzić, Ivana Bilić,
Meida Vojić, Alisa Hadžajlić, Ana Lalić, Jasna Šamić,
Aida Mustafić, Mirza Lipovača, Dženana Salihović,
Azra Pita Parente i Bisera Cero

FONDACIJA
SARAJEVO PUBLIKA

Sarajevo, 2021.

Predgovor

Kakav bi bio današnji svijet bez prevođenja i šta bismo od njega znali da nije prevodilaca? Uprkos neupitnoj važnosti ove profesije, u našoj zemlji su njen položaj i mogućnosti usko vezane za dinamiku cjelokupne kulturne scene, posebice izdavaštva, koje počiva na entuzijazmu sve manjeg broja ljudi. U takvoj klimi izuzetno je komplikovano baviti se književnim prevođenjem, a za one koji tek počinju skoro nemoguće.

Zajedničko prevođenje knjige „Novosti o čovjeku“, francuskog autora Erica Fayeaa, nastalo je iz želje da se pruži prilika prevoditeljicama i prevodiocima različitih profila da objave svoj prevod, uz podršku iskusnih književnih prevodilaca i stručnjaka. Prevodi su nastali na radionicama književnog prevođenja u okviru projekta „TransLab – Laboratorij književnog prevođenja u BiH“, gdje su zajedničkim naporima „brušeni“ i „polirani“ do svog konačnog oblika. U knjizi je ukupno deset kratkih priča koje je prevelo deset prevoditeljica. Priče su različite i svaka je, iako uronjena u surovu i ogoljenu stvarnost, u jednom trenutku doživjela dodir fantastičnog. Svaka prevoditeljica je svojoj priči dala vlastiti pečat i stil, i svaki glas je buntovnički krik Fayeovog lika koji želi razbiti nametnute okove.

Pripovijetke iz zbirke „Novosti o čovjeku“ izraz su egzistencijalističke tjeskobe savremenog čovjeka na pragu 21. vijeka. Priče su to o potrazi, propitivanju, stalnom traganju za onim prostorom slobode koji je čovjek, čini se, izgubio ili nikada nije ni osvojio u mjeri u kojoj je to želio. Protagonisti Erica Fayeaa u stalnom su unutrašnjem sukobu; između odgovornosti nametnute moralnim ili društvenim imperativima i bijega u potrazi za novim izazovima. Bilo da vjeruju u obećanu zemlju, novi početak ili putovanje kroz vrijeme, Fayeovi junaci pomjeraju granice i plešu po opasnom rubu vlastite sudbine, vođeni ne toliko hrabrošću i odlučnošću koliko očajničkom potrebom da umaknu užasima kolotečine i sporog umiranja. Uprkos potpunoj neizvjesnosti pred „novim životom“, spremni su sve staviti na kocku i otisnuti se u nepoznato. Uteći surovoj realnosti, izgubiti se u „labirintu slučajnosti“, osjetiti se ponovo živim, otkriti ljubav, opet sanjati!

Urednice

Karta za Obećanu zemlju

Prevela: Mirela Alikafić-Terzić

Biografija prevoditeljice

Mirela Alikalfić-Terzić je rođena u Mostaru gdje je završila jezičku gimnaziju. Nakon studija francuskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Sarajevu pohađa i master, kao i Evropsku školu književnog prevođenja iz Brisela. Prevodilac je i sudski tumač za francuski i engleski jezik, takođe radi kao ekspert na projektima EU. Piše poeziju, prozu i dramske tekstove. Aktivan je član nekoliko udruženja. Učestvovala je u TransLab projektu od samog početka, a u aktivnostima vezanim za ovu knjigu i kao kourednica.

Karta za Obećanu zemlju

Kada je u sedam i petnaest naveče odjeknula tvornička sirena, osjetio je kako mu se u glavi roji nešto čudesno. Upravo se sjetio da je petak, dan sedmičnog izvlačenja. Neće se dugo zadržati, nakon pola sata tramvajske gužve mogao bi već u osam biti kod kuće, gdje ga čekaju žena i dvoje djece.

Po izlasku iz tramvaja stao je u red ispred trafike. Red je izgledao dug, ali čekanje neće trajati duže od petnaestak minuta. Imao je iskustva s tim redovima na kraju sedmice... I svaki put ista stvar, ljutio se na samog sebe što se nada, što mu srce jače lupa kad na njega dođe red da pruži listić kupljen te sedmice. Zauzvrat bi mu, kao i drugima, pružili kovertu i on bi se prikladno ravnodušnog lica udaljio dvadesetak metara da je nasamo otvori.

Najčešće bi izvadio tiket kojim ga sa žaljenjem obavještavaju da nije dobio i pozivaju da igra i dalje, podsjećajući da je protekle godine toliko i toliko njih osvojilo voznu kartu za Obećanu zemlju. Ponekad bi iz koverta izvukao bon sa znatnim popustom – u rangu sniženja od 30 do 50 posto – na kupovinu srečke u narednoj sedmici i, umjesto da ga ispuni gorčinom ili poniženjem, svaki put bi mu donijelo olakšanje: to bi značilo malu uštedu i nešto manje odricanja. Jer, taj listić koji je kupovao svake sedmice na kraju bi se pokazao kao skupa stavka u godišnjem budžetu, a on, kao i svi ostali koji stoje u redu, nikom nije govorio da igra, već se pravio da čeka da kupi kutiju cigareta. Nije o tome pričao ni svojoj ženi, pogotovo ne njoj, o Bože, da zna...

Stoga je, kao objašnjenje za taj mali manjak u budžetu, izmislio priču o tom kako je nekoliko mjeseci ranije čitav kolektiv prihvatio malo smanjenje plate da firma ne bi otišla u stečaj. Budući da je u današnje vrijeme to bila standardna praksa, njegova žena je povjerovala, a ona sama je bila zaposlena na pola radnog vremena i svako veče ga čekala da pojedu oskudnu večeru s malenim i curicom, nagurani oko peći na drva u stanu. A te večeri je bilo tako hladno... Ma neće još dugo čekati, ljudi se neće zadržavati; svako je nestrpljivo čekao da šmugne sa svojom kovertom i krišom je otvori negdje gdje nema opasnosti da mu je ukradu.

Uskoro i on dođe na red. Udalji se od trafike sa istom mučninom u stomaku kao i u druge večeri izvlačenja. Bilo ga je stid što tako rasipa novac, mogli su kupiti malo više drva, djeca su mogla jesti mesa još jednom u sedmici ili jednom u petnaest dana. Ali šta ako osvoji kartu za Obećanu zemlju? E, ta mogućnost mi daje snagu da izdržim, pomisli. Ona mi daje snagu da ujutro ustanem iz kreveta, da se uhvatim u koštac s kišom, smradom u tramvaju, šefom odjela. Da nema ove lutrije, često je razmišljao, davno bih otišao daleko oдавде, bilo gdje. Oko njega su, na pristojnoj udaljenosti, i drugi pod kišobranima diskretno otvarali svoje koverte.

Dosad je sve bilo sasvim normalno, kao svakog petka u isto vrijeme, dok se ne izvadi tiket. Kao i svaki put, mora u potpunosti vladati svojim osjećanjima, valja mu se vratiti kući dostojanstveno i praviti se da mu je drago što ih vidi. Ne dozvoliti da išta primijete, kao pred kolegama. Večeras je izuzetno važno da sakrije ono što drži u rukama. A ono što drži u rukama je pravougaoni kartončić koji nije mogao zamisliti ni u najluđim snovima – vozna karta za Obećanu zemlju.

Ponovo je pročitao, nekoliko puta, pogledao okolo u strahu da ga neko ne zaskoči i ne otme mu kartu. Treba nešto uraditi, mora nešto uraditi, inače će privući pažnju tako prikovan u mjestu. Hodati. O Bože, šta se dešava... Šta on to pritišće uza se? Korača svojim kvartom, a kiša, srećom, pada tako jako da niko ne obraća pažnju na druge, može sakriti osjećanja pod ogromnim kišobranom, što je pravi blagoslov. Ako mu navru suze niko ih neće primijetiti, u najgorem slučaju okriviti će nebo, uprijeti prstom u kišu. Koliko ono godina već krišom igra?

Koliko godina krišom igra... Koliko desetina i desetina gubitnih listića je bacio u kanalizacijski otvor proklinjući svoju sudbinu? Kad je stigao do javnog parka, preskoči nisku rešetkastu ogradu, nasloni se na neko drvo suho poput skeleta, i zaplaka. Grčio se od plača. U tim trenucima nije ga toliko potreslo što je osvojio voznu kartu, već satnica koja je bila naznačena na njoj: imao je samo sat vremena da odluči. Voz kreće za manje od dva sata. Ako je ne iskoristi, karta koja u ovom trenutku može otvoriti vrata raja na Zemlji sutradan ne bi vrijedila baš ništa, to je bilo jasno naznačeno: *ova vozna karta vrijedi isključivo za datum i mjesto koji su na njoj navedeni.*

Eto zašto, na vjetru koji sve skriva, plače ovaj čovjek. Tu gdje se sada nalazi može se prepustiti, izašao je iz „opasne“ zone. Pogleda na sat. Bože dragi, ne... Ne večeras... Ne tako brzo! Pa, naravno, sanjao je on o Obećanoj zemlji, ali je mislio da se dobitnicima ipak ostavi malo vremena da dođu sebi; mjesec dana, sedmicu, barem jedan dan, da se

naviknu na pomisao da će sve napustiti a da nikom ne kažu ni riječi, jer inače vas ne bi pustili da odete, ili bi neko našao načina da vam ukrade tu kartu i tako dobije priliku za odlazak o kakvoj nije ni sanjao. Ali barem da se čovjeku pruži prilika da se tiho pozdravi, sa svojom ženom, sa starijom djevojčicom i dječačićem. Hej, odjekivalo je u njemu, kakvo si ti to čudovište kad planiraš da ih napustiš, dok te čekaju za večerom u njihovom stanu na trećem spratu. Već ga zoveš *njihovim* stanom! Zaštićen od pljaska kišobranom, pod svjetlom ulične lampe, on ponovo pročita kartu. Ne, ne poigravaju se s njim i on ne halucinira, danas jeste jedanaesti i voz polazi za manje od dva sata. Ovakva prilika se neće ponoviti, to je znao. Bila je to nečuvena prilika. Hodajući kao mjesečar on nastavi prema zgradi. A šta ako sretne nekog susjeda dok ovako hoda polako poput prikaze? Upravo to mu se poslije nekoliko koraka i desilo, kad začu svoje ime i prepozna glas koji ga pozdravlja. Bio je to susjed koji radi u pošti i upravo se vraća s posla. „Sve u redu? Tako ste blijedi...” On ga razuvjeri i poželi mu ugodno večer, ali to malo upozorenje kao da ga trgnu iz sna. A onda, iako izdaleka – jer se nije ni u kojem slučaju htio približiti kao da ga već neki sanitarni koridor odvaja od njegovih – podiže pogled prema trećem spratu. Kuhinjski prozor je bio osvijetljen. Bili su tamo. A šta ako se ukaže silueta njegove žene, ako otvori prozor da baci pogled na ulicu kao što ima običaj? Ne može provesti večer pod tim kišobranom, nepomičan, drhtureći, bilo bi sumnjivo... Među prolaznicima koji se žurno vraćaju kućama, koliko bi ih bilo spremnih da ga smjesti nokautiraju i opljačkaju kad bi znali da ima dobitni listić? Hajde... Šta hajde? Činilo mu se da umire. Šta hajde? evo ga, prvo važno pitanje u životu koje je sebi postavio i na koje nema odgovor. Ponovo mu udariše suze. Po ko zna koji put pogleda na sat. Ako sad ne uradi ništa, voz će otići bez njega i ta pomisao bila mu je nepodnošljiva. Ako ne uradi ništa... Kako nije uspijevaao presjeći, ukaza mu se vizija o tome kako bi izgledalo to večer i svako koje slijedi, kako bi izgledao ostatak njegovog života kad bi pustio da mu izmakne ta prilika. I tada neka divlja radost prokulja iz ovog čovjeka, nezasitna i nezadrživa, jer, negdje je neka kočnica popustila. Već je zatvorio kišobran. Tako će brže hodati jer nema više ni minute za gubljenje. Za manje od pet minuta bit će na tramvajskoj stanici.

Ledene kapljice koje su ga kvasile sad su mu godile. Pročita vozni red na tabli. Bila je ludost krenuti bez prtljaga, nije čak znao ni koliko dugo se putuje do Obećane zemlje jer se niko otud nije vratio da kaže. Možda bi bila dovoljna dva dana, a možda ih treba i tri, četiri? Nije imao izbora, krenut će ovako. Nakon tri minute tramvaj stiže, tačno po rasporedu. Kada kupi kartu i nađe slobodno mjesto da sjedne usudit će se prvi put da povjeruje da će ovo uspjeti. Stići će na vrijeme. Bio je već daleko u mislima. Gledaj čuda, pomisli,

ne mislim ni na koga. Ni na šta. Mislim samo na kartu u svom džepu i to je sve. Zavuče ruku da se uvjeri da je tamo i čvrsto je stisnu, kako se nijedan džeparoš ne bi drznuo krenuti tamo gdje sreća ima oblik pravougaonika.

Tramvaj je bio direktan, dovest će ga za manje od dvadeset minuta do glavne željezničke stanice, gledao je na sat, računao, preračunavao, dodavao vrijeme potrebno da se stigne na peron br. 32 naznačen na karti, pa onda vrijeme potrebno da se prođu kontrole i da se uđe u vagon br. 11... Ne! Ništa ga više neće spriječiti. Imao je vremena. Tramvaj je već prošao dvije stanice i ubrzavao. Odozgo su kroz prozor spuštene nekoliko centimetara ulazile sitne kapljice i svjež vjetar, bilo je ugodno... Došlo mu je da zapjeva mornarsku pjesmu koju je u djetinjstvu naučio od strica, ali nije smio dozvoliti da ostali putnici otkriju njegovo veselje. Zabavljala ga je pomisao da možda među njima ima onih koji, poput njega, glume da su ozbiljni i iscrpljeni dok maštaju da zapjevaju neku melodiju. Možda će ih uskoro ponovo sresti na peronu, a onda i u restoranu voza. Možda među njima ima i budućih prijatelja.

Poznavao je on peron 32, to jest vidio ga je izdaleka kao i svi ostali, iza visokih rešetki; pristup su mu priječili naoružani stražari. Nikad na njemu nije vidio nikakav voz. S njega je polazio samo jedan ekspresni voz kasno naveče, prema onom što je čuo, vrlo neredovno. Šta slijedi iza toga niko nije znao, ali su svi o tome razgovarali. Neki su pričali da su primili pisma od onih koji su se na njega krišom ukricali jedne lijepe večeri, i koji su zagonetno pisali: „Ah, da barem imate priliku da mi se pridružite... Kad bi bar sreća bila naklonjena vama kao što je bila meni...“

Još samo četiri stanice i izaći će i potrčati prema peronu. Promet je postao gušći, ali to je bilo sasvim normalno, približavali su se centru gdje su pozorišta, nekoliko dobrih restorana i glavne kino-dvorane, tržnica na koju ogromni kamioni dostavljaju u svako doba dana. Ali uskoro saobraćaj postade toliko gust da tramvaj ostade uronjen u more automobila i on pokaza znake nervoze. Minute su prolazile, bez ikakvog smisla, u koncertu automobilskih sirena. Avenija je blokirana naniže, objavi vozač. Odakle mu to da se radi o nekom protestu? Uskoro se pomoli bučna gomila sa transparentima i zastavicama, gnjevna zbog ograničenjā. Gomila se razli i preplavi cijelu ulicu. Protestanti udariše na kordon policajaca, razlegoše se projektili i uvrede, zatim povici; tramvajska vrata se naglo otvoriše i ljudina kao ugalj crnog lica naredi svima da izađu, i to što prije. U sljedećoj minuti neki snagatori prevrnuše vozilo da bi ga iskoristili kao materijal za barikadu.

Njemu su izbijale graške znoja. Nije više smio izgubiti ni sekunde. Slučajno

je put do stanice poznavao kao svoj džep. Pokuša da se iščupa iz rulje, ili da prođe kroz njen glavni tok jer je morao nastaviti avenijom koju je ona blokirala. Ljudi su urlali i prijetili. Nije znao koja ograničenja su ih dovela do te tačke, svaki mjesec je bilo toliko novih. A kako se on tome rugao! Laktovima je krčio sebi put, ali nije bilo lako probiti lanac ljudi. Neka žena mu opsova, a on se uplaši da ne krenu na njega, da ga ne otkriju, njega koji večeras ne zna više ni za kakvo ograničenje, koji nije obučen poput njih i još uvijek ispod mantila nosi dvodijelno odijelo tipičnog piskarala. Pa ipak, mislio je samo na jedno, minute koje prolaze, i tu prepreku koja prijete da sve pokvari ako voz krene na vrijeme. Konačno! Iscrpljen, dočepa se naposljetku druge obale te bezumne rijeke. Sada je morao trčati, staviti sve na kocku, ali bio je još daleko, trebalo je zaustaviti taksi, ali nijedan ne prolazi ulicom, a u svakom slučaju nema dovoljno novca. Požuri koliko je god mogao. U žurbi je u tramvaju zaboravio kišobran i pljusak ga je skvasio do gole kože. Na trotoarima je bila gužva, i što je ona bila gušća to je on više pao u očajanje. Mora trčati! To je bilo moguće samo na kratkim dionicama, a jesenji asfalt, prekriven lišćem, bio je naročito klizav. Svaki put kad bi napravio pauzu da povraća dah i pogleda na sat još više bi se zabrinuo, ali još uvijek nije htio da se pomiri s pomisli da neće uspjeti. Za petnaestak minuta će, ali ne, za petnaest minuta sa svim hodnicima kroz koje mora proći i svim kontrolama... Osim ako voz ne bude kasnio kako bi sačekao sve putnike? Još više ubrza korak.

Nakon dvadeset minuta uđe u veliku željezničku stanicu. Već neko vrijeme nije gledao na sat da ne bi izgubio ni sekundu vremena. Peron 32, izvan zone lokalnih i regionalnih brzih vozova, bio je još daleko. Kad mu je pogled pao na veliki zidni sat pomisli kako je sve izgubljeno, ali ipak požuri još više. Eno već se vidi početak perona! Stiže tamo za manje od minute, taman koliko mu je trebalo da izvadi iz džepa kartu, na svu sreću suhu, netaknutu.

Rampa je bila spuštena i kad je pružio voznu kartu čuvaru ovaj odmahnu glavom u znak odbijanja. Njega nada još nije napuštala. Da nije pogriješio peron, upitao je. Da nije polazak bio predviđen sa nekog drugog? Čuvar je i dalje odmahivao glavom pokazujući mu prstom zadnja svjetla voza koji se polako udaljavao. „Još ga mogu stići! Pustite me da prođem, evo, uzmite kartu!“ Ovaj drugi nije popuštao. On se iznervira, pokuša da se probije, ali se još dva čuvara ispriječiše, s rukom na futrolji pištolja. „Treba ste doći na vrijeme!“ zaurlaše. „Kontrole su završene, vrata zaključana. Nema svrhe da trčite za njim poput psa, nećete ništa postići! Hajde, odmaknite se!“ On poželi da ostane tu i da ih, plačući nad svojom sudbinom, preklinje na koljenima. Oni neće popustiti, a svjetla se udaljavaju. Poče trčati duž susjednog perona, odvojenog od perona 32 rešetkastom ogradom. Bilo mu

je stalo da vidi ono zbog čega će žaliti čitavog života.

... Trčao je peronom 30 toliko snažno i brzo da je naposljetku trčao usporedo sa zadnjim vagonom. Voz je klizio sve većom brzinom i on je crpio posljednju snagu da zadrži taj tempo. Nekoliko sekundi prepustio se izazovu da bude brži od mašine pa doprije do predzadnjeg vagona, na deset metara od njegovog klopota, s druge strane ograde. Izazivački pogleda u prozore iza kojih su, u udobnoj atmosferi lampi s mekanim svjetlom, za stolovima sjedili oni koji su stigli na vrijeme, a ispred njih su poslužitelji u bijelom od glave do pete, koliko je mogao vidjeti kroz stakla koja su šibale kapljice, primali narudžbe za večeru ili posluživali aperitiv. *Bože*, reče u sebi, *kad samo pomislim da sam i ja trebao biti tamo*, i u tom trenutku učini mu se da je ondje prepoznao jednog prijatelja iz djetinjstva kojeg nije vidio još od srednje škole. Je li moguće? Ote mu se krik, ali ovaj ne pogleda vani; grad koji je napuštao za njega više nije postojao. Na tom mjestu voz za Obećanu zemlju počeo da se udaljava od perona 30, a on je, na izmaku snaga, bio stigao do ruba perona. Zaustavi se. Koliko je kola imala kompozicija koja se udaljavala? Bila je duga, duža od normalnog brzog voza, a kola su joj bila raskošna, s prozorima ukrašenim zelenim zastorima s kičankama. Polako krenu nazad. Kad je iz džepa vadio sat, ispade mu karta. Umjesto da je pokupi sa zemlje, on je vrhom cipele odgura dok nije pala na šine.

Idući ponovo peronom, sada je zamišljao svoje koji su u ovo vrijeme sigurno večerali. Nije više na njih mislio otkako je uskočio u tramvaj. Da li se ikad osjetio podlijim nego u ovom trenutku? Bio je rastrzan između bijesa što je propustio voz i gorčine koju je u njemu ostavljala vlastita bahatost. Na izlasku iz stanice napravi desetak koraka i skrenu za ugao neke ulice da se ne bi više osjećao pritisnut tom odvratnom zgradom i osjeti potrebu da se zaustavi u jednom kafeu da se okrijepi, zgrije i koliko-toliko osuši. U svakom slučaju dosta će zakasniti kući, vraćajući se s tolike udaljenosti... Objasniće da ga je u zadnji čas šef zadužio da završi neki hitan zadatak koji ga je toliko zaokupio da nije mogao izdvojiti ni minutu vremena da im se javi. Onih večeri kad bi radio dodatnih sat-dva, obično bi nazvao pekara u prizemlju zgrade pa bi se neko od djece popeo da obavijesti njegovu ženu, ali u ovo vrijeme je pekara već odavno bila zatvorena i njegova žena je sigurno zabrinuta. U to vrijeme bi obično gasili peć kako bi uštedili drvo i, ako bi htjeli čitati neki časopis, navukli još jedan džemper. Da obuzda prizore i osjećanja koja su mu navirala, naruči čašu alkohola, ali ga to ne utješi. Od vlastite podlosti još mu je teže bilo podnijeti činjenicu da će se nekažnjeno vratiti u stan i pod izgovorom pretrpanosti poslom opravdati svoje odsustvovanje. Pa tako zatraži i drugo piće, isto, molim vas, i osjeti se bolje. Na trećem, a posebno od četvrtog pa nadalje, počeo ponovo vidjeti svijet u živim bojama. U

osnovi, u njegovom životu se konačno pojavilo ono što je odavno čekao, jedan izuzetan događaj, pa se sada mogao vratiti svom uobičajenom toku. Bilo je to kao da je, nakon što su ga oluje bacale na vrh najvećih valova i do dna morskih dubina, na kraju pronašao mirnu luku u koju će pristati i uživati u mirnom životu. Da, sada može nastaviti sa svojim životom. Prestade da pije, na rubu euforije. Osjećanja mu sada krenuše u suprotnom smjeru. Više ga nije bilo strah da se suoči sa svojim, a ni stid. Biće sretan da ponovo bude nesretan s njima. Orkestar anđela svirao je samo za njega. Da, zahvaljujući ovoj unutrašnjoj serenadi s toliko jasnih nota, prestade da pije i ne zažali za novčanicama koje je bacio na šank. One su mu za malo para dale samopoštovanje, a ostalo mu je još i za tramvaj do kuće. Volio bi da se mogao vratiti kući naoružan buketom cvijeća koji bi mu donio oprostaj i označio početak novog života, ili da je kupio djeci igračke, ali imao je samo nekoliko novčanica u džepu, a sve su prodavnice zatvorene, pomisli kad je već bio u tramvaju. Posvetiće im malo više vremena, i nježnosti, to je ono čega ih je lišavao, sve troje, a što vrijedi kao hiljadu buketa i igračaka. Eto ga! Vrijeme, nježnost i pažnja, povrh svakodnevnog posla kojim ih je hranio i kako-tako vodio prema onom što nazivamo budućnošću. O! Više dijeliti bračne obaveze, jer tako je kako je. Odjeća mu se više-manje osušila u kafeu i malo se dotjera pred ogledalom u toaletu, i, dok ga je stanicu za stanicom tramvaj vraćao u matičnu luku, ponovo počeo da se smiješi. Ipak je, kroz kloparanje tramvaja, razaznavao okretanje točkova voza na putu u zemlju koja će od sada za njega biti izgubljena, udaljavajući se prema horizontu koji on neće upoznati. Činilo mu se da će to okretanje točkova čuti cijelog svog života i cijelog svog života će, kroz sitne kapljice koje bockaju stakla, vidjeti onog prijatelja iz djetinjstva kako razgovara s nekom djevojkom čiji su se pokreti ruku njemu činili ljupkim i otmjenim. Jer znao je da se na lutriji za Obećanu zemlju dobiti može samo jednom u životu; dvaput niko nije imao potrebu da zaigra i on neće ni pokušavati. Bilo bi suviše teško ne uspjeti. Znao je da se dio njega, u kojem izmiješane stanuju nada, sanje i sve ono što čini budućnost, nikad od ovoga neće oporaviti i u tom trenu je mislio kako nije važno, bolje je ovako. Sada će biti tu za njih, a ne s jednom nogom na vratima spreman da zбриše prema Obećanoj zemlji, i s drhtavom rukom koja petkom uveče otvara kovertu. Ne. I, silazeći na svojoj stanici i ponovo prelazeći onih dvadesetak metara trotoara gdje se, prije tri sata, čitavo njegovo biće borilo sa samim sobom, pri pogledu na svjetla na trećem spratu osjeti olakšanje kakvo nikada prije nije osjetio. Na kraju krajeva, stižem sa zakašnjenjem, ali bit ću za njih uvijek tu i na vrijeme. Skrenuo sam s puta, debelo, i sâm sam kriv. To je tako i to je dobro. U dnu džepa gdje je čuvao vožnju kartu pronađe svežanj ključeva. Zašto ih maločas, dok se vozio tramvajem prema glavnoj stanici, nije izbacio kroz otvoren prozor? Sada se penjao uz stepenice pripremajući šta

će reći, sav sretan što će ponovo vidjeti one koje je prije nekoliko sati zauvijek napustio. Da, ponavljao je u sebi penjući se na drugi sprat, to je bila neophodna etapa da bi od sada moglo biti bolje. Više čak nije ni shvatao šta mu se desilo. Oslušnu. I oni su s druge strane vrata sigurno načulili uši i prepoznali mu korak. Obično mu se obrađuju, osim ako ne spavaju, i u tom slučaju će se kradom uvući pod pokrivač pored žene, nakon što poljubi djecu. Hoće li im jednom reći kako su jedne kišne noći umalo ostali bez njega? Zadrhtao je od pomisli da će morati čuvati takvu tajnu do svog smrtnog časa. Zar ne bi ipak trebalo da o tome popriča sa ženom i možda kćerkom koja je dovoljno velika da razumije, da skine sa sebe to breme i ponovo počne kako treba, dajući im do znanja da su se za dlaku izvukli, da nikad ništa nije sigurno i da se, sve u svemu, očeva prisutnost nikad ne podrazumijeva i treba je smatrati trajnim poklonom?

Dok je okretao ručicu na vratima odlučio je da ništa ne kaže, bar u prvo vrijeme, prvih godina, i osjetio samopouzdanje.

Stan je utonuo u tišinu. Na sred zajedničke sobe, pored napola ugašene peći, njegova kćer je sjedila s malenim koji joj je spavao u krilu. „Niste u krevetu u ovo doba? Čekali ste me...“ Prilazeći im, on spazi da joj glava pada od pospanosti. Nježno je poljubi, htjede joj zahvaliti što je budna čekala, ali ugleda svjetlo ispod kuhinjskih vrata pa ustuknu. Mora da mu je žena zadrijemala na stolici, osim ako već nije u njihovoj sobi. Tišina u stanu mu reče da je nigdje neće naći. Vрати se kćeri: „A gdje je mama?“

- Čekamo je...
- Kako misliš „čekamo je“...
- Izašla je da kupi šibice, da skuha večeru, i cigarete, nestalo joj.
- Niste jeli? Je li davno izašla?

S izrazom nesigurnosti na licu, dijete potraži po sjećanju:

- Rekla je da će se zadržati petnaestak minuta, zbog čekanja. Bilo je možda šest i po, jeste: slušala sam emisiju na radiju.

On ustuknu, obuzet užasom zbog onog što je upravo shvatio. Sat vremena prije njega, njegova žena je stala u red ispred trafike. I ona je sigurno pružila listić i za njega dobila kovertu.

april 2006. – jun 2009.

U labirintu slučajnosti

Prevela: Ivana Bilić

Biografija prevoditeljice

Ivana Bilić je, nakon završenih studija na anglistici i romanistici na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, završila i master iz komparativne književnosti na francuskom univerzitetu Paris VIII. Radi kao usmena i pismena prevoditeljica za engleski i francuski jezik na različitim oblastima. Također prevodi savremenu dječiju književnost s engleskog na bosanski jezik. U slobodno vrijeme bavi se amaterskim teatrom na francuskom jeziku i vodi radionice teatarskog prevođenja s mladima. U projektu TransLab učestvuje od početka 2018. godine.

U labirintu slučajnosti

Prethodni dan je bila baš neka čudna nedjelja. Minute, jedna dosadnija od druge, tiskajući se zapeše u grlu tog neobičnog dana. Nebo, od čijih su uzdaha lupali prozorski kapci i raščešljavalo se drveće, plakalo je u pravilnim razmacima po staklima i po krovu. U određenom trenutku tog popodneva donesoh veliku odluku... Upravo salih hladnu kafu gledajući kroz prozor. Moj muž je čitao, ili se pravio da čita časopis, ili oboje: dešava se da pogledom prelazimo redove, a da ništa ne zapamtimo, kao što zaprašivač usjeva ne pamti brazde polja koja posipa. U datom trenutku, u tom je popodnevnu moralo biti nešto, rekla bih, prekomjerno. Nešto neznatno prekomjerno, kap više, i bit će da se odluka rodila baš tada, tako da sam u toku tog popodneva odlučila, sutra, sutra ćeš to uraditi, ovo ovako više ne može. Ta nedjelja je bila mrvicu dosadnija od prosječnih... Na potanko stepenovanoj skali dosade, danas uspijevamo dokučiti takve stvari. Sasvim malo, ali dovoljno da potencijometar pređe u crveno. Navečer sam zaspala zadovoljna svojom odlukom, ali najčudnije je da sam se sutradan ujutro, u ponedjeljak, probudila nadahnuta istom namjerom. Koliko puta sam ranije već odustajala? E pa, sad neću. Iznenadila sam se i pomislila: evo, možda sam zahvaljujući jednoj nedjelji, nešto drugačijoj nedjelji, u ponedjeljak bila spremna da bez straha sve preokrenem.

Ovog ponedjeljka nemam nijedan zakazan sastanak s klijentima i nijedan sastanak s nadređenima. Horizont je čist. Moje odsustvo u ovom trenutku neće nikome naškoditi. I pripremam se isto kao i obično. Šaljem mužu pogrešne tragove : „Jelde, nećeš zaboraviti kruh večeras na povratku kući? Zakasnit ću, nemoj da se brineš. Ali voljela bih da ti kupiš kruh.” I još: „Ostavi sve kako jeste, pospremit ću kad se vratim.” Odakle mi snaga da to kažem? Ne prepoznajem se jutros. Spremam se u kupatilu, bacam krajičkom oka pogled na muža; on ništa ne primjećuje. Ne smijem se sažaliti... Uporno vrtim misli u glavi da se ne bih izlanula, „ostavi sve kako jeste, ja ću pospremiti”. Pa čak dodam i: „kad se vratim”. Koje li drskosti, da mu to kažem gledajući ga u oči... Koliko je samo trebalo

vremena da mogu izgovoriti te proste, izdajničke riječi, a da ne trepnem, u ovom danu bez povratka. Koliko beznadežnih sati, beznadežnih nedjelja koje ne vode ničemu nego usranom ponedjeljku, u strahu da cijeli život ne postane nedjelja.

Moj muž izgleda zabrinut kao i obično. Umjesto pozdrava, samo mi mahne izdaleka jer ja još uvijek perem zube. Bez poljupca, zatvara za sobom vrata koja zacvile, zapinjući zbog jučerašnje kiše; drvo je nabreklo. Voljela bih da sam ga mogla stisnuti uza se, ali već je otišao. Vežem kosu da ličim na nešto u ovakvom danu. Sekunde traju vječno dok stojim pred ogledalom u elastičnom vremenu od lagane hipnoze. Ah! Kad bi se vrijeme samo moglo vratiti! Kad bi se mogla vidjeti sva lica koja je ispilo ogledalo otkad smo ga prikovali za zid... Kad bi ovo ogledalo bilo kao mliječna podloga na ekranu računara pa da mi u nekoliko klikova može prikazati sva moja lica, sva naša jutarnja lica... Prikazati mi sav moj trud, te silne kreme kojima sam stvarala lažnu sliku u ogledalu...

Ponijela sam samo ono osnovno da ne bih privukla pažnju na ulici. Sve je stalo u jednu torbu u koju sam stavila predmete sa spiska sastavljenog tokom noći, dok sam se pravila da spavam. Počinje s četkicom za zube i uopće nije dugačak.

Dan mi je počeo kao i svaki drugi. Provjerih da ništa nisam zaboravila, da na stolu nije ostalo još nešto od doručka. Triput sam provjerila je li štednjak ugašen, shvativši napokon da ispadam budala: skрати više! Na svaki mogući način sam odugovlačila... A što je vrijeme više prolazilo, sve bih se više kolebala. Uzeh torbu i svežanj ključeva i izađoh. Tras! Kako je uzbudljivo zalupiti vrata kad odlučiš da više nikada nećeš nogom zakoračiti u svoju kuću... Tras! Tišina koja nastaje vas guši, treba odmah pobjeći, bez razmišljanja. Paziti da ne promašiš nijednu stepenicu, da ne uganeš nogu... U dvorištu sam htjela prikriti nervozu kad sam srela Girodeta s petog sprata. Kao i svakog jutra, krenuo je biciklom, no jutros nije bio raspoložen za zviždukanje. Na moje nasmijano „dobro jutro“, procijedi jedno obično „zdravo“.

Sve će se promijeniti, pomislih zakoračivši na ulicu. Okrenuh se da vidim kako se zatvaraju vrata zgrade. Voljela bih da sam u tom trenutku bila nadahnuta za simboličan čin koji bi mi pomogao da raspetljam gordijski čvor: recimo, da se riješim svežnja ključeva kroz kanalizacijski otvor, ali odustadoh iz straha da me ne vidi neko poznat. Pogledah ta vrata i pomislih da sam upravo odslužila dugačku zatvorsku kaznu na koju sam se nesvjesno sama osudila, ne znam kada. Sada je moja budućnost sijala na suncu tik ispred

mene, i koračala sam bez žurbe da je ne bih previše brzo uhvatila...

Prije nego što odem iz grada, odlučila sam si pokloniti nešto o čemu sam godinama sanjala. Sad ili nikad, dok nisam zažalila... Pustila sam želju za poklonom da polako raste, u ritmu koraka, ponavljajući si da ću se od sada pokloniti trenutku, i da je poklon zanimljiva riječ jer ima dvostruko značenje... Pješke. Htjela sam doći do mjesta svog poklona pješke, polako, šaljući k vragu i tramvaj i metro.

Ulice su bile prilično prometne iako je bio ponedjeljak, ljetni ponedjeljak, štaviše. Na pola puta sam pogledala na sat – u ovo doba sam trebala stići u kancelariju još prije dvadeset minuta. Da sam bolesna, odmah bih se javila i čitav bih dan osjećala krivicu, utučena od pomisli na posao koji treba nadoknaditi. Međutim, nisam bila u kancelariji i naježih se od sreće. Stigavši pola sata kasnije, stadoh prekoputa, diskretno, naslonivši se na kiosk s novinama da mi se silueta ne bi isticala i osjetih poriv za podrugivanjem. Podsmjehivala sam se visokoj zgradi, prozoru na šestom spratu iza kojeg sam provodila nebrojeno dana s grčem u želucu. „Gospodo! Kasnite! Pogledajte ovaj detalj. Je li Vam sad jasno? Gdje Vam je bila pamet? Zašto niste mislili na to?” Podsmjehivala sam se. Podsmjehivala se svojim dragim kolegama, kukavicama i poniznicima, savršenim zetovima s besprijekornim bijelim kragnama. Odsad će bez mene gutati uvrede, to im je postalo omiljeno jelo na jelovniku, uvrede u svim sosovima, nebitno kakve uvrede, samo neka se gutaju, začinjene duhom poduzetništva. Nisam više poduzetna, nisam više zarobljena pod, i voljela bih pljunuti na tu riječ poduzetništvo! Pljunuti na zgradu od dvanaest spratova, snagom uragana tako da razbijem prozore glavnom i odgovornom, da mu oduva onaj čuperak s glave i onih nekoliko masnih pramenova što mu je ostalo sa strane; voljela bih se popeti na krov svega toga, baciti nekoliko crepova tačno povrh kancelarije direktora ljudskih resursa i ispišati unutra hektolitre, pa da umre utopljen u mojoj mokraćnoj kiselini i mom amonijaku, ta pokvarena direktorčuga! Voljela bih uraditi sve to, isto kao što sam prošle sedmice maštala da ubacim užegli bakalar ili haringu u sistem za ventilaciju sve dok spratovi ventilirani tim smradom smrti ne budu evakuirani za vijeke vjekova... Eno ih gore, pomislih pomalo sanjarski. Obuze me kratkotrajna želja da se popnem, sa satom zakašnjenja, da mirno sjednem za stol dok se On ne pojavi. Ne bi prošlo dugo i On bi se pojavio, držeći se vladarski, ali odmjereno, a lijepa fraza bi mu skliznula s usana: „Kad već toliko kasnite, gospodo, bio bih vam zahvalan da nas obavijestite, malim pozivom, zaboga, pa zar je to toliko teško...”

- „O kakvom kašnjenju govorite“, odgovorila bih, „ja ne kasnim jer sama sebi određujem radno vrijeme.“ Nakon ovih riječi izgovorenih mirnim izazivačkim tonom, otišla bih bez daljnje diskusije.

Zabavila sam se zamišljanjem tih scena kad osjetih nečije prisustvo. Je li me vidjela? Šta radi ovdje umjesto da je gore? Oči su joj bile uperene u više spratove. Nisam se micala. Nakon nekog vremena, morala je primijetiti nečije prisustvo, na tri metra od sebe. Okrenula se prema meni i odmah se smrkla. Mislila sam da će otpiriti bez pozdrava, otići u kancelariju, ali ne. Umjesto pozdrava, na licu joj se pojavi neprepoznatljiv osmijeh. Mudra Edwige, kolegica iz kancelarije do mene, imala je zao pogled i iste takve zle riječi: „Sada ti mogu reći. Uvijek sam te mrzila, tvoj jebeni buntovnički izgled... Nikad nisam poznavala nekoga tako poniznog kao što si ti!“, dobaci mi bez treptanja i bez ljutnje. Šta je radila tu nepomična? Nisam vjerovala da je sposobna da odvoji malo vremena za sebe. Da se usudi nepomično gledati fasadu božanstva tih dvanaest spratova unutar kojih smo svakodnevno ostavljali prilog od osam sati... Brzo se okrenula i umjesto da pređe i nestane iza kapije, pobjegla je u sporednu ulicu.

Prvi kafić u kojem sam se htjela zaustaviti dvije ulice dalje bio je zatvoren. Godišnji odmor. Kako se približavalo vrijeme ručka, svakako je bilo bolje da izbjegnem ovu četvrt gdje sam mogla naići na poznata lica... Krenula sam dalje do Balta, gdje je kredom na prozoru bilo napisano vanredno zatvaranje. Dvjesto metara dalje, u La Civette, gdje sam ručala nekoliko puta, vrata su bila otvorena pa uđoh. Mali Portugalac je služio. „Barem je kod vas otvoreno“, rekoh mu, na šta on odvrati: „ne zadugo!“

Neću znati više. Kad sam sjela, mahinalno sam izvukla telefon s dna torbe. Otkad sam krenula ni jedan jedini put nisam pomislila na tu spravicu. Muž me uglavnom zvao u ovo doba da razmijenimo nekoliko riječi, uvijek jedne te iste riječi koje bi nas malo ohrabrile. Jedno je sigurno, ubrzo će me nazvati te odlučujem da ga isključim. Poslužena sam. Omlet s priložima razlijevao se po mom tanjiru, smazala sam ga u sekundi i naručila kafu. Sada je sve trebalo početi. Stanica. Voz. Početi ispočetka. Negdje drugo. Ali najprije otići odavde. Nisam imala pojma o voznom redu, ali od sredine popodneva ekspres vozovi su se zaredali da oslobode grad od radnika koji su tu došli samo da bi malo zaradili. Za dvadeset minuta ću stići do Zapadne stanice. Ušao je neki čovjek, s ruksakom na leđima i mali Portugalac mu je pošao u susret: „Zatvaramo za pola sata. Ne služimo više gotova jela... Jedino primam narudžbe za piće.“ Gost je spustio ruksak i zatražio jedno točeno.

Vani je bilo živahno popodne, vrlo intenzivno za jedan ponedjeljak. Postajalo je vruće. Ubrzo će mi biti bolje u klimatiziranom metrou. Vrućina nije obeshrabrila vozače. Bilo ih je toliko na mom putu, nisu se pomjerali ni milimetra. Na trobojnom semaforu žmirkalo je žuto. Ulaz u metro je bio blizu. Tražila sam mjesečnu kartu silazeći niz stepenice, ali šta se to dešava? Mrežasta rešetka je bila spuštena. Bez obavijesti. Visio je uobičajeni natpis, otvaramo u pet i trideset. Sigurno iznenadni štrajk, nakon napada na nekog radnika. Baš imam sreće... Kad bih se mogla probiti kroz brane od auta koji se skoro dodiruju, pa da onda krenem mirnim ulicama, bila bih za četrdeset pet minuta na svojoj stanici... Provlačila sam se između blatobrana sve do druge obale ove rijeke željeza. Prešla sam tako nekoliko stotina metara gurajući se. Ali, i mene su gurali. Prošla su i dva sljedeća ulaza u metro, oba zatvorena. Ubrzala sam korak. Ne moram ni reći da sam bila zabrinuta. Zatvoreni kafići, zatvorene stanice. I još gužva. Nepomična gomila, sve zbijenija, pojačavala je moju zabrinutost. Na neku misterioznu naredbu, u blizini stanice gomila je prestala da se kreće.

Je li ovo moguće? Putnici su bili prikovani za bijeli trg kao kolonija pingvina na santi leda. Glasina se širi: željeznička stanica je zatvorena. Hoće li se otvoriti? Niko u to nije vjerovao. Odmah do mene, starica je zaplakala pa sam joj pomogla da sjedne na zidić i čekala da se smiri. Ponudila sam joj da nazove osobu koja je trebala, kako sam ja to mislila, doći po nju na neku stanicu u predgrađu. Koga trebam obavijestiti da kasnite? Gledala me. „Moja djeca se više ne brinu o meni. Tamo gdje sam pošla, niko me ne čeka.“ Dala bih joj osamdeset godina. Dobro je izgledala. Muž? „Otišao je prije godinu dana, znate. Na sahrani sam posljednji put vidjela svoja dva sina. Uostalom, ne žive tako daleko.“ Nešto kasnije, rekoh joj da smo barem u vozovima zajedno, jedno do drugoga, ili jedno naspram drugog. Osjećaj da još uvijek pripadamo istoj vrsti. Starica se složi i upita me gdje idem.

- Vidite, odgovorih joj. Stanica se neće otvoriti cijeli dan i ljudi su obeshrabreni. Gdje sam pošla? Sve ostavljam. Gdje god, idem da sve ostavim.
- Jednog dana ćete sve ispočetka. Vidjet ćete. Još uvijek ste mladi! Niste ni svjesni svoje sreće... A ja... Konačno sam našla snage da postupim kao i Vi. Odluka je pala, usprkos godinama. Preboljeti sve ono što je bilo prije. Ostaviti sve ovo.
- I Vi? I Vi isto?
- Zar ste mislili da ste Vi jedina s tom idejom? Pitajte one koji čekaju ovdje. Nevjerovatno, zar ne? Razgovarala sam s više njih. I njima je ovo bio veliki dan, shvaćate? Bio je naš veliki dan.
- I sad je gotovo... Više nikada neću skupiti hrabrosti da ponovim ovo

od jutros. U mojim godinama bilo je ili sad ili nikad. Nisam trebala ovoliko čekati...

Objašnjenje je počelo da si krči put. Komadići mozaika su se slagali pred mojim očima formirajući sliku gomile. Bila sam prestravljena. Od onoga što mi je starica rekla prolazila me jeza. Ustanovila je sve naše neuspjehe i neuspjehe naših susjeda i susjedovih susjeda i tako dalje. Svojim vlastitim riječima je izrazila ono što se ja nisam usuđivala ni pomisliti, da neću otići jer željezničke stanice, prevozna sredstva i aerodromi nisu više igrali svoju ulogu i da bi pješke bili potrebni sati da se izvučem odavde, i s ruksakom i ovom gužvom... Grad je bio zahvaćen nekakvim masovnim bježanjem, poput izlaska iz egipatskog ropstva, i vidjela sam samo svoj prvi pokušaj da odgonetnem ovaj kaos, ovo sveopće napuštanje radnih mjesta. U gomili nije bilo teško dobiti potvrdu za ono čega sam se plašila, što mi je rekla starica, da su se i oni htjeli otisnuti u nepovrat. Njihova usta, čitav dan zašivena velikom tajnom, sada su se pomicala. Jezici su se raspetljavali. Ali kako je ovo moglo... Ponovo sam promislila o današnjem danu. Raštrkani znakovi, koje sam shvaćala bez tumačenja, sad su počeli dobivati smisao. Jesu li se neki uspjeli izvući, krenuvši prije mase, prije nego što je lijepak automobila zakrčio glavne prometnice? Nisam mogla povjerovati u to. Kakav je to izvanredan splet slučajnosti natjerao mase ljudi da bježe ostavljajući sve?

Ipak, sistem je efikasno držao robove u svojoj službi. Sve je predvidio. Paraliza je sve to prekinula. Plakala bih zbog toga. Mnogi drugi oko mene nisu mogli odoljeti. Starica je ustala bez pozdrava i krenula putem koji je vjerovatno vodio do njene kuće. Malo mi je falilo da i ja to uradim. Ne, ne još... Da si kasnije mogu reći, ipak sam to uradila, iako je trajalo samo nekoliko sati. Hoću li moći da budem tako odlučna kao starica, kad budem njenih godina? Gledala sam kako postaje sve manja i manja, sve dok nije nestala.

Treba ih vidjeti kako ponovo uzimaju svoje kofere ili ruksake. Razilaze se, vraćaju... A sada povratak kući. Njemu... vraćam jutrošnje slike njegovih obrisa kako se pomjeraju u stanu. Je li moguće, prema zakonima logike i statistike, da je i on jutros, kao i ja...? Ili pak on pripada onoj polovini ljudi koji su uspjeli izaći odavde? Je li moguće da je on otišao raditi kao da se ništa nije desilo? Bez metroa, kako je mogao doći do svoje radionice za izradu gudačkih instrumenata? Udubljen u popravku instrumenata, zar nije primijetio da telefon ne zvoni, da dostavljač ne dolazi? Ma hajde. Dobro se pretvarao. Kako sam samo mogla biti ovoliko naivna da vjerujem da je u cijelom gradu on bio jedini izuzetak? Kako da vjerujem da sa svojim

„apsolutnim sluhom” nije čuo poziv šume? Ali šta onda. Jesu li svi spremni da ostave sve i svakoga onako ishitreno, jer u određenom trenutku prag tolerancije svakodnevnice...? Misao da je i on mogao ovako isto, meni iza leđa... Okrenula sam ogledalo i moja situacija se odrazila naopačke. Sjetih se jedne priče o deportaciji koju je pričao moj prastric. Zatvorenici hodaju duž ceste koja vodi do logora. Jedan logoraš koji ne može više izdržati sruši se. Njegova žena klekne pored njega da ga ohrabri da nastavi, ali joj vojnik zaprijeti. Mora nastaviti hodati! Odmah! Ona počne preklinjati! Vojnik ne popušta. Ako ne nastaviš, ubit ću te! Ženine oči prelaze s cijevi puške na cesti do muža na zemlji. Mogla bi ga uzeti u naručje i pomoći mu, ali zarad čega? On već satima ne može više. A da nastavi sama, šta će joj to? Odjednom, osjeti poput injekcije ubod strahote i od njega zadrhti, te nastavi da hoda! Vlastiti život je nosi. Osjećaj strahote je najjači. Požuri, uhvati kolonu, znajući da će vrlo brzo vojnik pucati u ispruženo tijelo. Šta je to učinila!!

Nikad, pomislih napuštajući trg ispred željezničke stanice, nikad ne bih mogla sići niže u špilje naše drage ljudske duše.

Tišina u stanu kad sam se vratila, potom ljuljanje ključeva koji vise u bravi. Ako se vrati kao i obično u pola sedam, ostaje mi još sat vremena. A ako se ne vrati? Prekidam s ‘ako’ i raspričavam ruksak. Prozračim, istuširam se. Ništa se nije desilo. Radije bih da dođe dok sam još pod mlazom vode. Da se ponovo povežemo glasom kroz vrata koja se neće usuditi da otvori. Voljela bih da voda prodre u mene kroz pore na licu, korijen kose, da ispere unutrašnjost glave, poplavi arhive u mozgu, da uništi, odnese određena sjećanja. Mogla bih ostati ovdje pola sata i trljati si kožu. Je li to umirujući efekat vruće vode? Opuštam se. S malo sreće, sve će se vratiti u red. Kao što ponekad čujemo na radiju da se neki dječak koji je pao s trećeg sprata izvukao s nekoliko modrica.

Začuh ključ kako se okreće dok sam se oblačila. Ispalio je: „Tu si? Zdravo!” najnormalnijim tonom. Zamka, da me namami da izađem iz kupatila ne sluteći ništa. Bilo je tačno vrijeme kada se obično vraća. Šta to znači? Kroz vrata mi reče: „Nisam našao kruh, žao mi je... Ponedjeljak je, sve je bilo zatvoreno... Uz to još i ljetni godišnji odmori...” Kad sam se obukla, otvorih, odgovorivši šta mi je prolazilo kroz glavu: Sigurno su ostale dvije-tri kriške. Izdržat ćemo do sutra. On je nastavio: „Nije bilo pošte?” Nisam čak ni bacila pogled na sanduče. Izgledao je opušteno, bez ijedne brige. Da skrijem svoj nemir, sklonih se u kuhinju s pet riječi: Pripremit ću večeru, u redu? I dok smo večerali, malo kasnije, pita me svojim uobičajenim tonom kako mi je prošao dan. Ko' ponedjeljak, odgovorih mu, s malim brigama ponedjeljka i žaljenjem za nedjeljom.

A tebi?

I, uz banalne fraze, smijali smo se izigravajući bliskost. Jesmo li bili budale? Jesmo li se razumjeli? Podsjetila sam ga da je vrijeme za vijesti na televiziji. Večeras bi radije čitao. Pričaju uvijek isto... U fotelji, a onda u krevetu, nastavio je čitati zbirku američkih pripovijesti Wakefield. Katkad razgovaramo o onome što čitamo i o tome mi je govorio u grubim crtama, da, zanimljivo. Nešto novo.

Kasnije, u tami sobe, praveći se da već spavam, što je bez sumnje i on radio, pokušala sam da razjasnim situaciju. Sutra, mislila sam. Metroi će raditi. Što se tiče bježanja i mijenjanja načina života, digla sam ruke. Starica mi je rekla, mlada sam. Ponovo sam pomislila na ljude s ulaza. Hoću li ih sresti sutra? Promijeniti život, promijeniti svijet... Sutra ću posmatrati druge. Na ulici. U kancelariji. Znala sam, niko mi neće zamjeriti za jučer. Mudra Edwige je bila jedina čijeg sam se pogleda plašila. Onda ponovo službeni sastanci. Utorkom je bilo pravilo da razgovaramo na engleskom između sebe, da vježbamo. Edwige bi se sigurno uključila u razgovor na konstruktivan način. Ona bi prva došla na pravu ideju. Šef službe bi bio isti kao inače. Uz jedan detalj: ne bi ni od kog tražio da siđe u kiosk da mu kupi novine. Od prethodnog dana, za buduće generacije i historičare, neće ostati nikakav drugi trag osim jedne pukotine u vremenu.

Jelsa, juli–august 2008.

S druge strane sebe

Prevela: Meida Vojić

Biografija prevoditeljice

Meida Vojić je zvanje profesorice francuskog i engleskog jezika i književnosti stekla na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Magistrirala je didaktiku francuskog kao stranog jezika na Univerzitetu Clermont Ferrand 2 Blaise Pascal. Radila je u Francuskom kulturnom centru „André Malraux”, te na brojnim projektima u području scenske i filmske umjetnosti. Odmah nakon završetka studija počela se aktivno baviti prevođenjem književnih tekstova, predstava i filmova. Posljednjih deset godina radi kao nastavnica francuskog jezika.

S druge strane sebe

Razmišljajući ponovo o tome, što mi se često dešava, zaključim kako jedna bezazlena situacija, ako ste taj dan malo osjetljiviji, može izgubiti svoj smisao i poprimiti smisao predskazanja koje će poslužiti kao izgovor za odluku koja vam isprva izgleda neočekivana, ali je vjerovatno, iako potiskivana, odavno sazrijevala u vašoj podsvijesti. I tako, vi ste kod kuće u rano junsko popodne. Supruga vam je na poslu, a djeca u školi. Imate slobodan dan, jer se bavite poslom koji traži da radite vikendom, a zauzvrat imate slobodne dane usred sedmice.

Razmišljajući ponovo o tome čini mi se da je sve počelo s poštanskim markicama. – Tog ranog, teškog i sparnog junnog popodneva, zatrebale su vam poštanske markice i koverta da pošaljete knjigu. Treba otići do pošte prije nego što počne oluja. U ovo doba dana red nije dug. Samo hrabro! Obuvate mokasinke, otvarate vrata, pazite da ne zaboravite novčanik, propuh!, brzo izlazite. U hodniku ste, ali... Joj, idiota! Žureći da zatvorite vrata zbog propuha, zaboravljate ključeve... Nevjerovatno! Toliko stvari ste trebali uraditi! Ne mislite više na poštu i samo razmišljate kako da se vratite u taj stan koji je na nekih trideset centimetara od vas. Sad je gotovo. Tek je prošlo pola dva, a žena vam se vraća iza pola šest. Ne možete vječno ostati pred vratima, a neće se desiti ni neko čudo. Možete jedino sići u prizemlje, u dvorište iza kuće: prozori vašeg stana su širom otvoreni posvuda, i pri pogledu iz te blizine na prvi sprat, vraća vam se nada. Uzimate merdevine koje su na to čekale u napuštenoj šupi i baš kad ste se odlučili da ih naslonite na zid, oklijevate jer vas komšije ne poznaju. U njihovim očima ste stranac i zamislite da vas u to doba dana neki starac vidi kako postavljate merdevine prema otvorenom prozoru. Ostvariće mu se životni san, da dojavu policiji kako je u toku pljačka. Tu pred njegovim očima? Sve bi to došlo na svoje kad bi vas četa policajaca uhvatila na djelu dok objigate vlastiti stan. Samo što ne želite to zadovoljstvo priuštiti jednom starcu, jer ne volite starce.

Nakon što pogledate oko sebe, ipak prislonite merdevine uza zid, ali uzalud. A da ste malo razmislili, procijenili biste da vam fali dva metra i da, čak i stojeći na zadnjoj prečki, ne bi bilo šanse dohvatiti ivicu prozora. Dovraga!

Nema potrebe da se izlažete podsmijehu, dok vas s tolikih prozora pomno prate priželjkujući vaš pad. Poželi drugome ono što sebi ne želiš! Evo vas na ulici, po najvećoj vrućini, primijetite jedan kafić s baštom na uglu prometne ulice gdje ćete se udobno smjestiti. Nema puno gostiju, ko bi izdržao tu vrelinu, čak i pod suncobranom? Dugo čekate kafu koju ste naručili da biste dobili vodu. Još nema ni dva popodne, a sve je obamrlo... A onaj pješak koji se usuđuje proći po najvećem suncu, ima li neke samoubilačke porive? Doduše, sunce se sakrilo, ali svejedno.

Gomila oblaka poprima sivu boju. Nešto se sprema. Vjetar. Mali vrtlog prašine, poput derviša koji se vrti oko sebe, prelazi cestu. Pošto grmi, ne usuđujete se zvati suprugu. Odgađate poziv. Pogledom preletite naslove i fotografije u novinama na stolici pored sebe. *Suša, živa na trideset pet. Ne zaboravite posjetiti starije osobe, kako ne bi pokvarili ljetne statistike. A na jugu i dalje zbog vjetrova haraju požari. Plamenovi dosežu deset metara!* Prve kapljice padaju na izgorjele vile sa treće stranice. Odjednom zagrmi, nebo šiba munjevite banderilje praćene grădom. Čuje se pucketanje! Oblaci sipaju ledene kuglice, vjetar vas šiba. Doviknete konobaru koji vas poziva unutra, ima još slobodnih stolova. Ali tu se miješaju buka i miris sirovog mesa i dima cigareta i espressa. Muka vam je. Platite i eto vas vani pod paljbom, treba improvizirati dok je grăd razumnog kalibra. Trčite prema hotelu s tri zvjezdice preko puta vašeg stana. Mora biti u prizemlju neki ugodan bar, inače jao vama.

Hotel, u koji nikad niste ušli, privlačio je vašu pažnju otkad živite u toj ulici. Prekoračite prag munjevito, sa vas lije. I prije nego što uspijete progovoriti, na recepciji jedan veoma korpulentan muškarac, sav nasmijan, suosjeća s vama – kakav vražji juni ove godine! Još će padati. Na koje ime ste rezervisali?

Morate priznati da niste rezervisali. Ah, gorostas se namršti. Sami ste? Onda neću imati nijednu sobu koja gleda na dvorište. Gledajući spisak jednim okom kaže da su s pogledom na ulicu ostale sobe broj tri i pet, na drugom spratu. Hoćete li poći sa mnom? Ulica nije prometna, a prozori imaju odličnu zvučnu izolaciju, vidjećete.

To je vjerovatno zbog vašeg pohabanog sakoa višeg savjetnika koji ste obećali pokloniti nekoj dobrotvornoj organizaciji, zaključite dok se penjete za njim. Sigurno odaje dojam ozbiljnog trgovačkog putnika na službenom putu, kako kažu. Ne smeta mu što nemate kofer, sigurno je navikao...

Nakon obilaska, sobe tri i pet vam se čine iste, razlika je u jednom detalju koji

se ne odnosi na sobe, već na pogled, i sad treba odabrati. Dakle?, jednostavna iskrenost vas navodi da odgovorite ova (broj tri, ali nema veze), i prije nego što se povuče, zatvori vrata vašoj samoći, recepcionar vam se smiješi i komentariše *Zhao sam*, potpuno profesionalno.

Sami ste u sobi broj tri, ispred prozora koji gleda u prozore vašeg stana. Dok se pružate na pokrivač i prepuštate mogućem drijemežu, vaš mobilni telefon zvoni između dva rafala grāda. Ja sam, umiruje vas ženski glas, jesi li vidio ovaj potop, nemoj zaboraviti zatvoriti sve prozore, i prozorčić u toaletu, nastavlja glas, čekajući na potvrdu koja kasni. Nakon pauze uslijedi nešto potpuno drugačije: Ne mogu baš ništa uraditi. Nažalost, ostaće otvoreni. Trenutak tišine koju prekida *Gdje si to ti?*

- Na aerodromu.
- Gdje?
- Na aerodromu. Ne mogu sad dugo pričati. Upravo je počelo ukrcavanje. Zvali su me iz redakcije maloprije. Grogot, koji je trebao pokrivati požare na jugu... Operisan je hitno jutros, slijepo crijevo. Nakon što je njegova porodica obavijestila redakciju, pozvali su me, odmah sam uskočio u taksi da preuzmem njegovo mjesto u avionu. Nisam imao vremena ni da se spakujem... Da, naravno. Htio sam te nazvati, ali se sve brzo odigralo. Smijaćeš se: otišao sam poput vjetra. Zatvorio sam vrata zaboravivši uzeti ključeve... I zatvoriti prozore... Ali oluja nije još bila počela... Znam... Kad se vraćam? Slušaj, ja... Zvaću ponovo večeras, može?

Stavljate telefon na noćni stolić i pokušavate nastaviti s onim što bi se moglo pretvoriti u popodnevni san, uprkos vodi koja kapa po prokletom prozorskom nadvoju. Ma kakva zvučna izolacija. Pospani ste i ne mislite više ni na šta. Prolazi jedan trenutak, pa drugi. Kiša prestaje padati. Oluja popušta. Grad je ošamućen. Ulice su prazne. Ustajete u neobičnoj tišini koja je ponovo zavlādala i povlaćite zastore. Inače, mislite... Inače, trebao sam biti tamo. Zurite prema svom stanu, radnoj sobi, prelazite pogledom preko svog radnog stola.

Sve svjedoči o vašem odsustvu, pa šta? Ta soba vam se čini na dohvat ruke... Stvar je u tome što ulica nije toliko široka, i nakon što je oprala sve, kiša je, kako bi se reklo, sve približila. Na čošku vašeg radnog stola od šišama zvoni telefon. Vjerovatno je već pet sati. Onaj članak koji vas već dānima muči, a čiji su elementi rasuti po radnom stolu za kojim bi trebalo da sjedite u ovom trenutku. Trebali ste obaviti neki intervju za taj članak, a telefonski razgovor je bio zakazan tačno za pet sati. Dvije minute kasnije,

osoba koju ste trebali intervjuisati pokušava ponovo, sigurno misleći da ste, dvije minute ranije, bili u toaletu. Tako se negdje tip čijeg imena se ne možete sjetiti čudi što se ne javljate.

Ma šta onda privlači vaš pogled prema toj sobi, pa onoj do nje, dječijoj, pa kuhinji? Uporni ste. Pregledate sve redom – namještaj, razbacane igračke, kućanske aparate, sitne ukrase – kao da ih vidite prvi put. Kupili su vam kartu za prvi red i eto vas udobno smještenog kako čekate predstavu. Sad će oni doći. Navlačite zastor tako da možete gledati stojeći ispred otvorenog prozora a da vas ne vide.

Dobro je, eno ih. Idu trotoarom, hladom. Vaša supruga je otišla po njih odmah po završetku produženog. Starija priča s majkom, a maleni se mota okolo, opominju ga. Idu prema ulaznim vratima. Sigurno im je objasnila za vas. Tata nije tu? Nije tata tu. Mora napisati članak o šumi u plamenu, daleko, tamo na jugu. Zvaće večeras, obećao je. Obećao? Da. Pričaćete s njim, zar ne, biće mu drago. Sigurno je tužan bez nas.

Tako mrtvac, ako može, posmatra vjerovatno neko vrijeme svoje bližnje: iza neke zavjese ili opne koja ga čini bez njegove volje nevidljivim, služeći kao ogledalo. Da li osjeća sažaljenje prema samom sebi, da li išta osjeća? Nestali su u glavnom ulazu pa se pojavili u kuhinji bez ruksaka i torbi. Da li mrtvac provodi neku vrstu oproštajnog obilaska, ili lebdi jer ga još nešto zadržava? U kojem trenutku treba konačno otići, pitate se iza zastora. Oluja nije rastjerala vlagu. Kao da se sve što je sišlo podiže, u vidu pare, kako bi sve iznova krenulo uvečer. Ili tokom noći. Kad nema auta. Inače ih čujete prilično dobro.

Pričaju o školi, o televizijskim programima i, iznenada, napnete uho: o vama. Da li mrtvi u takvom trenutku osjećaju kako u njima raste divlja želja da razderu veo kako bi izašli iz te noćne more? Da ste umrli recimo prije godinu-dvije, vaši bi vjerovatno sada vodili isti razgovor... Veče je tako prijatno. Ali upravo ste čuli: u koliko će sati zvati? Pitala je starija. Obuzima vas strah, jer se maleni mijesha: a da ga nazovemo mi sad? Planirate ugasiti telefon, ali vaša supruga odugovlači: Možda kasnije.

Kasnije, svako se bavi svojim poslom. Koliko vremena ćete izdržati tako stojeći, ne mičući se? Vi ste krhki kip od soli podignut zbog vašeg odsustva i to odsustvo vas, priznajte, fascinira. Djeca u svojoj sobi završavaju nabrzaka zadaću za kraj godine. Zatim njihove ruke užurbano kreću prema igricama koje su uglavnom nijeme, u odraslima zabranjenom svijetu. Ponekad ih u to doba idete posmatrati a da oni to i ne primijete, dok s druge strane zida vaša

žena, u koju gledate kao u Djevicu Mariju na ikoni, počinje praviti večeru.

Zahvalni ste joj. Ali, zaista, na čemu? I dok ona guli krompire koje ste zajedno kupili jučer na pijaci, odsutno slušate televiziju namještenu na informativni program, jer će uskoro sedam sati i želite čuti vijesti o požarima.

Da samo vidite kako ih posmatrate dok večeraju. Zastanete pred svojim praznim mjestom. Sigurno vam se trnci spuštaju niz leđa. Vratite se njima, poželite da opomenete malog zbog njegovog držanja, da naspete još starijoj koja premalo jede, iako se vaša žena ne slaže s tim. Njoj, čiji lijevi obraz vidite, bili biste spremni predložiti zamjenu uloga, da ona dođe ovdje dok biste vi bili tamo ostatak večeri. Kao kroz leću mikroskopa pažljivo posmatrate život svoje porodice poput života jadnih jednoćelijskih bića. Okrenuti leđima, slušate vijesti o požarima. Vjetar lagano podiže zastor. Sad jedu desert. Sad je dobar trenutak, prije nego što se razidu. Birate poznati broj i nekoliko sekundi kasnije vidite malog kako ustaje i najavi svima podižući slušalicu:

On je!

Maleni se javlja:

“To je on! Bio sam u pravu!”

Starija mu otme slušalicu iz ruku. Boji se za vas, zbog tih požara.

Zatim njihova majka, malo tiše, nastavlja razgovor izlazeći iz kuhinje, pojavljuje se u vašoj radnoj sobi, da priča o svemu i svačemu.

Zatim dolazi pitanje na koje ste se pripremili: Kad se misliš vratiti?

Zatim mirno završe razgovor.

Vi

Posmatrate ih kako ustaju od stola kao da je neko zvonio na vratima. Vi ste njihov heroj. Pitate je, kako bi razgovor imao stvaran učinak, da nije poplavljen stan usljed oluje.

Ne zavlačite je, ali bilo je blizu. Najkasnije sutra ako sve bude po planu. Nazvećete čim stignete.

Večer. Bez zvuka gledate na televiziji prve scene komedije koju prate i djeca na drugoj strani ulice, po ko zna koji put. Jutros su vam iskamčili odobrenje da je ponovo gledaju do kraja, uskoro će raspust. Znae tačno kad će se smijati. Poput njih, unaprijed izgovarate replike. Ponavljaju ih glasno majci

koja posprema. Nakratko siđete u prizemlje, tamo je hotelski restoran. Dok se penjete nazad, nakon pristojne pastrmke s bademima, film samo što nije završio. Radi se o komediji iz sedamdesetih čijeg se režisera ne možete sjetiti.

Ne osjećate se više onako prijatno kao poslijepodne. Vaša žena je zatvorila kapke, pa vam od njih – od te daleke civilizacije – ostaje samo tračak svjetlosti iz kuhinje, i iz dječije sobe. Eno ih u krevetu. Sprema se nova oluja. Trajaće cijelu noć. Spavaćete s prekidima i ustaćete više puta, ponovo stojeći usprkos prolomu oblaka i griljama preko puta. Željeli biste se vratiti kući. Krišom ući. Budite strpljivi: sutra, predvečer, opet ćete biti tamo, ne bojte se. Iznenadićete ih.

Ipak, niste prikovani tu. Osim ako nesvjesno niste skliznuli u kraljevstvo tame? Pa eto... Svaka čestita kuća trebala bi imati preko puta jedan prijatan hotel. Razmišljate o mnogo toga. Vani, noćna kiša udara po krovovima kao da je grad ksilofon. Smetljarski kamion će uskoro doći na kraj ulice da pokupi ljudske sne. Ogromni kontejner neće biti prevelik da ih sve primi.

avgust–oktobar 2008.

Pomračenje

Prevela: Alisa Hadžajlić

Biografija prevoditeljice

Alisa Hadžajlić rođena je u Zagrebu, profesorica je francuskog jezika i književnosti i sudska tumačica za francuski jezik. Predaje u Francuskom institutu u Sarajevu. Za zbornik radova „Nova naučna edukativna misao“ objavila je članak „Osvrt na poeziju Charlesa Baudelairea i Antuna Branka Šimića“, a za časopis „Filolog“ članak „Théâtre de l'acquisition de la confiance et de l'extériorisation du soi dans l'apprentissage d'une langue étrangère“. U pripremi su još dva njezina članka na francuskom jeziku za francuske univerzitetske časopise na temu žena u obrazovanju u BiH i nastave i učenja francuskog jezika u BiH.

Pomračenje

Prilikom nevažnog telefonskog poziva u vezi s prijavom poreza, prvi put se spotakao o riječ, tačnije, ostao je bez nje. Zaboravio ju je. Da li vi to meni govorite o nekomercijalnim prihodima? – upitala ga je službenica porezne službe s druge strane linije. Krenuo je da odgovori, ali mu je riječ kojom je želio izraziti neslaganje ili negodovanje utekla, pa je preoblikovao rečenicu: Ne govorim vam o tome, nego o ovoj rubrici ispod. (I dok je to izgovarao neprestano je razmišljao o tome da će je se opet brzo sjetiti, da je to nešto što se dešava i da će je bez sumnje ona izgovoriti.) (Zabrinjavajuće je to za stanje tvoje pameti, ali dokle god budeš svjestan tog poremećaja nema razloga za brigu – tješi se on.)

Kada je spustio slušalicu, osjećao se loše. Je li ga ovo zabrinulo? To što je iz svijesti potpuno izgubio tako jednu običnu riječ koju koristimo dvadeset, trideset puta dnevno isto je što i zaboraviti vlastito ime ili okrenuti se dok hodamo po snijegu i shvatiti da ne ostavljamo nikakav trag. U kuhinji njegova žena pjevuši, ni ne sluti njegovu zapanjenost. A kako bi i mogla? Ne vodi ona neki život, djecu još ne podiže, ne zna ni za boga, ni gospodara, ni za šefa, tako da riječ koju on traži nesumnjivo ne može izaći iz njenih usta, ali ona mu svejedno mora pomoći i spasiti ga. U početku je htio izbjeći da joj postavi glupo pitanje i svojom riječju je lukavo uhvati na prevaru da slučajno ne bi posumnjala u koje je stanje osipanja došlo njegovo pamćenje...

- Blandine? Da nisi slučajno vidjela moj sat? (koji je maločas ubacio u ladicu.) (Ona ga inače pošalje dođavola svaki put kada joj postavi neko tako iritantno pitanje.)
- Kako si samo dosadan! Ja tebi stvarno ličim na službu izgubljeno-nađeno...
- Usput, zar nisi rekla da ćeš jutros kod majke?
- Ne izmišljaj! Ici ću poslije ručka ako me zovne...

Nakon tri ili četiri jednako uspješna pokušaja, predade se. Uzalud. Kučka neće da izgovori tu beznačajnu riječ, nego je odlučila da ga izluđuje... Zašto je morao reći da pred matičarom prošle godine? Onda mu riječ nije izmicala; e, to bi bio pravi trenutak. Često čujemo priče o ljudima koji oklijevaju u odlučujućem trenutku, a on, umjesto glasnog, ponosnog i, da budem iskren, arogantnog da, šta on kaže prije nego što zбриše?

Iskreno rečeno, smireno će on, taj fenomen jezičkog pomračenja nije ništa novo. Kako zanemarujemo tu nesretnu riječ, ona postepeno počinje da blijedi i ispari kada vam zatreba. Gdje je ona? Ta noćna, nevidljiva ptica šuštećih krila koja opisuje krugove u vašoj tami – tu je, navrh jezika. I tim pomračenjima svaki put dođe sretan kraj: tračak svjetla dotaknuvši prvo slovo odjednom ozrači čitavu riječ i bude vam lakše. Najčešće se ta pomračenja tiču lica čijeg se imena više ne možemo sjetiti.

Da, tješi se on, to je samo pitanje vremena. Ta riječ negdje luta, a hajka otpočela! Uskoro ćemo naći izgubljeno dijete. Vjerovatno nije jedino koje je uteklo. Nisi ni primijetio kada su neka druga otišla baš kao što ne primjećuješ kad ptica umukne u šumi.

Dao je sebi dvadeset četiri sata. Dva kruga kazaljki. Prije ili kasnije, riječ će odnekud izbiti. Obećava sebi da će je kada se vrati voljeti i velikodušno se služiti njome kako je zaborav ne bi više krao. Ti, bijedniče! – misli riječ. Kukavico! Nisam ti ja izbrisala sjećanje. Ti si mene prognao i obezvrijedio. I eto gdje smo sada.

U ta dvadeset četiri sata on će koristiti svu svoju sposobnost zapažanja: slušati radio, TV, reklamne spotove i sve vrste emisija. Motriti. Riječ ga i dalje vuče za nos. Jesi li mi to okrenuo leđa? Jesi li htio da izigravaš jačeg? A sad je na mene red da se malo smijem, samo još malo... Daj da te malo gledam, tako si dirljiv. Pogledaj se samo!

Koliko dugo će još trajati ova farsa? Nepojmljivo je da veliki pisci iz njegove biblioteke nikada nisu koristili izgubljenu riječ. Bio je u nevjerici. Je li moguće da ju je do te mjere potisnuo i da mu nije sinula kad ju je negdje pročitao? Je li moguće da je u zadnjih nekoliko sati toliko puta preletio pogledom preko nje ne prepoznavši je? Ta ga pretpostavka konačno obeshrabri, pa skрати svoje istraživanje utonuvši u fotelju.

U fazi iznemoglosti koja je uslijedila, prisjeti se referendumu od prije nekoliko godina na kojem je stanovništvu postavljeno pitanje. To je to: glasanje se odvijalo tri godine uzastopno sve dok da nije pobijedilo. Koje ono pitanje bi? Nebitno. Pitat će Blandine, suprugu bez imalo izoštrene političke svijesti,

koja se sjeća da nije išla na glasanje. Ali zašto sada ponovo misliš na to? Bilo je to davno. Šta su nas ono pitali? Čini mi se da je bilo da kažemo jesmo li se složili ili nismo. Ma, šta ti je više od jučer?

- I kako odgovaramo kada se ne slažemo sa...?
- Kako odgovaramo? Ali zašto nećeš da se složiš? Kao prvo, s čim... Ideš mi na živce. Je l' ti se to više ne sviđam? Ne razumijem te baš. Nije ti dobro. Šta nije u redu?

Da, šta nije bilo u redu? Kad malo bolje razmisli, zašto se ne bi složio? Kao prvo, s čim? Izluđivao ju je. Više mu se nije sviđala? Zamalo da odustane. I za to vrijeme mu je ta prokleta riječ bila navrh jezika. Blandine, izgovori tihim glasom. (Gledao ju je u oči molećivo i ozbiljno tako da ne misli da se šali.) Blandine, mora da sam na izmaku snaga i treba da krenem na posao za koji tren, no, htio sam te pitati. Izmiče mi jedna riječ. Mora da sam smoren. Možda sam ti smiješan, ali to me muči.

- Dešava se. Ne brini.
- Kada se čovjek ne slaže... Šta kaže umjesto da?
- Još uvijek te to brine? Ako se ne slažeš, kaži mi... S čim se to ne slažeš?
- Nije u tome stvar.
- Ma, jeste! Meni možeš reći. Je li nešto na poslu? Nešto si uprskao?
- Sve je u redu.
- E, pa, eto, vidiš!

Bilo je krajnje vrijeme da ode, što je i učinio sa osjećajem izgubljenosti i zbunjenosti. Tvrdoglavo i uporno vjerovao je u nedavno postojanje te riječi, iako za to nije imao ni dokaza ni traga. Duboko u sjećanju, u nepoznatim vodama, razabirao je njezine krhotine. Neka bude tako. Riječ je nestala sa lica zemlje. Pita se je li on jedini skladištar svoga sjećanja. Dok plovi velikim bulevarima kroz gomilu zaposlenika, kolega, lažnih prijatelja, u vrevi i vrtlogu rulje zamišljao je da neko drugi hođa sa istom brigom u glavi. Kako je sada žalio što češće nije koristio tu riječ dok je bila tu! Gledajući unazad, činilo mu se da bi s tim talismanom bolje prolazio kroz gomilu i lakše izbjegavao njezine struje i komešanja.

maj–juni 2008.

Časovničar

Prevela: Ana Lalić

Biografija prevoditeljice

Ana Lalić je bachelor i master studij francuskog jezika i književnosti i italijanskog jezika i književnosti završila na Odsjeku za romanistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu gdje trenutno radi kao asistentica. Bavi se lingvistikom, historijom jezika i književnim prevođenjem. Trenutno je upisana na doktorski studij na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

Časovničar

To su mu uradili, njemu, gospodaru satova tog malog grada... Dakle, Vječnost naplaćuje svoje godišnje dopuste. Iznevjerila me je, proklinje časovničar strahujući da ga neki poznanik ne pozdravi na ulici i ne pita koliko je sati, sada kada se njegov sat, njegov dragi sat, zaustavio, iako ga je očistio baš prošle sedmice. Nije problem u bateriji, provjerio ju je, kao nova je.

Jutros se sve zamrznilo i prolaznici ne razmjenjuju uobičajene poglede. Užurbani su. On stiže do ulaza u svoju radnju, a da nikog nije sreo. Odložit će izdajnički sat u čošak, na stranu. Neka shvati koliko ga košta što je stao... Kao da život već sam po sebi nije dovoljno težak... Evo ga u radnji. Najdraži su mu ovi spokojni trenuci prije nego što otvori vrata mušterijama. To je onih pola sata koje posvećuje sitnim radovima, prije nego što svako dobije priliku da uđe kao u svoje. Ali tog jutra mu taj incident ide na živce i sat je sletio na kraj stola, na dva prsta od ruba: jedan kraj kožne narukvice je nad ponorom, kućište oklijeva, ali ne popušta. Opozvano vrijeme. Časovničar uzdiše i sjeda ili uzdiše sjedajući, ne zna se tačno. Nejasno odmahuje. Izlog zaglušuje povremene zvukove s ulice i, što bi se reklo, tišina vlada. Ali ona obično nije apsolutni gospodar i ovog jutra časovničar drhti. Sve je utonulo u mrtvu tišinu, nije je ranije ovdje doživio. Obično mala srca kucaju iza njega, na zidovima, na policama, na stolovima. I ta mala srca tako dobro kucaju da on zbog njih zaboravi, on, časovničar, na svoje vlastito nepravilno, sve nepouzdanije, srce, koje ga zabrinjava. Satovi s malim i velikim klatnom, budilnici, ručni satovi i satovi s kukavicom, njihovi horski otkucaji daju ritam njegovim danima još otkako je bio mlad. Vrpolji se na mjestu i suočava se s tom čudnom tišinom. Refleksno opipava ruke, srce. Jesi, još si živ. Mehanizmi satova u prodavnici su prestali kucati, istovremeno, a ovih posljednjih dana sve ih je navio jedan za drugim. Kako bi kupac, hipnotisan zapljuskivanjem sekundi na površini sadašnjosti, kupio nešto čime bi mjerio vrijeme koje mu više ne preostaje. Ah! Ta tišina... Časovničar ostade zatečen. Statistički gledano, teško će se desiti da se svi satovi zaustave tokom iste noći zbog kvara ili nečeg drugog. Evo ga prvi put, u pravom smislu te riječi, izvan vremena.

Dešava se da se zaustave kazaljke zidnog sata kada mu umre vlasnik, ali šta sad? Opet osluškuje svoje srce i broji, ono radi, zatim gleda na ulicu. Kako da zna u koje doba treba otvoriti, on, koji je čuven po svojoj preciznosti? A ipak ne može ni izaći na pločnik, doviknuti prvom tipu koji naiđe, pitati ga pred vlastitim izlogom – Hej ti, znaš li koliko je sati? Časovničar u ovakvoj nevolji – ovo je jednako smiješno kao kada neko tokom noći opljačka radnju s alarmima i blindiranim vratima...

I misli: a šta ako nisam jedini u ovoj nevolji? A šta ako se toj gomili koju vjetar nanosi s druge strane izloga, u tom ludom akvarijumu koji nazivamo svijetom, nešto zaustavilo u mehanizmu kazaljki i kaiševa koji ih vode u smrt? Jesu li i oni zabrinuti zbog ovog što se upravo desilo? Ali, je li se njima išta dogodilo? Vjerovatno bi želio da nije jedini nemoćan. Namjeravao je pozvati tačno vrijeme da vidi muca li čas u kojem je zanimemilo, kad zvonik na crkvi odzvoni devet puta. Sranje. Draže bi mu bilo da ništa nije čuo. Dakle, trebat će otvoriti za trideset minuta i ne smije propustiti jedan jedini otkucaj na pola sata. Otvoriti! Ali šta će kupci misliti o toj tišini? Kako bi umirio savjest, ipak zove tačno vrijeme. Avaj, radi, časovničar slabašno cvili. I to cviljenje treba shvatiti kao navalu žalopojki doline suza, a pogotovo ove: šta da radi? Traži, po mnoštvu kućišta koja ga gledaju ono na čijoj bi površini teklo još malo vremena. Uzalud.

Možda je žrtva nekog prokletstva? A zašto on, a ne i drugi? Biblijska pitanja mu se roje u glavi – u smjeru obrnutom od kazaljke na satu, a da se svemu tome samo nasmije, da sve pogleda s odstojanja. Odstojanja u odnosu na šta? Na vrijeme? Vrijeme je jednako pređenom putu podijeljenim sa brzinom. Međutim, ne pomjera se – ni makca – i nema nikakvo odstojanje. Dakle, vrijeme je nulte vrijednosti, nema je, razmišlja časovničar kojem ova ideja pada na pamet: a šta ako su se nečuvenom igrom slučajnosti svi ovi mehanizmi pokvarili u istoj noći? U tom slučaju bi rješenje bilo jednostavno, iako ga ta pomisao iscrpljuje: popraviti uređaje jedan za drugim. Takav spoj slučajnosti (poput savršenog poravnavanja planeta u astrologiji) neće se uskoro ponoviti, ne za njegova života.

Ako je njegova pretpostavka tačna, kako se desilo to izumiranje vremena? Ako su podložni zarazama, da li bi mali sat mogao zaraziti budilnik, ili obrnuto? Svaki mehanizam će se razboljeti i ozdraviti, nikom ništa ne govori, ama baš ništa, zato što selo čeka samo jedno: da policajac bude uhvaćen u krađi ili da prevareni mesar poravna račune režući bolju polovicu na kolutove; da zubar izgubi zube ili da staklar prokliže na poledici. Časovničar neće dopustiti da kaže da nema vremena. Neće dati da mu se narod smije. Sve će vratiti na staro. Ali kad se okrene prema tišini, opet ga obuzima strah.

Čak i kad vrijeme nestane, čovjek mu ostaje rob. Ne možemo ga se tek tako riješiti. Hajde, stari. Kreni i ti u potragu za izgubljenim vremenom.

Zapravo mu je krivo što i selo nije u kvaru. Sve bi se moglo, tada, kako da to kaže... A šta ako je žrtva nepovratnog kratkog spoja? Ako su popravke koje namjerava izvršiti bile osuđene na propast? Spušta rešetku. Da, ostat će u radnji. Staviti će naočale, zgrabiti kliješta, neku sasvim delikatnu alatku. Vani će vjerovati da je odsutan. Bolestan ili, još gore, da je pak zaokupljen bogznakakvim poslom. I te kakvim poslom! Evo ga među malim narodom sjenki, pod nježnim svjetlom radne lampe, u tom nesvakidašnjem stanju koje stvaraju časovnici: nazovimo to vječnošću. Lift zaustavljen između dva dana, a njegovo srce ipak nastavlja kucati. U tome treba uživati. Dobro se pazi da ne pritisne dugme za alarm; pažljivo počinje popravljati budilnik onako kako se brine za povrijeđenog vrapca, a da baš i ne zna dobro kakav ishod priželjkuje.

april–maj 2008.

Transplantacija vremena

Prevela: Jasna Šamić

Biografija prevoditeljice

Jasna Šamić rođena je u Sarajevu gdje je diplomirala turski i arapski jezik na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Magistrirala je iz opšte lingvistike i turkologije, a doktorirala na Sorboni u Parizu iz sufizma i historije Bosne. Bila je profesorica na Odsjeku za orijentalistiku Filozofskog fakulteta u Sarajevu, direktorica istraživanja u Francuskom naučnom centru (CNRS), sarađivala sa više radijskih postaja u Parizu, te predavala na brojnim europskim univerzitetima. Radi u Parizu kao slobodna umjetnica, gdje piše i objavljuje na francuskom jeziku i postavlja na scene svoje pozorišne predstave. Autorica je više dokumentarnih filmova prikazanih na festivalima Pariza, Strasbourga i Sarajeva, od kojih su mnogi rađeni za bosansku televiziju. Dobitnica više domaćih, francuskih i međunarodnih nagrada za književnost.

Transplantacija vremena

Mrtvačka kola idu sporo poput „ćire”; eto, baš tako i mi volimo da starimo. I da sebe postaramo. Još kao veoma mlad, pripremao se raznim vježbama kako će izgledati kad ostari. Uspijevao je u tome nepogrešivo. Nakratko. Je li možda imao predispozicije za to? Potom je vrijeme učinilo svoje. Sada ima osamdeset devet godina, prošla je već nedjelja dana otkako je ovdje. Osmjehuje se misleći na to, jer on je u stanju da se tome smiješi i opet da dođe k sebi, što nije slučaj sa svim stanarima staračkog doma Pins, gdje ima puno prastarih olupina, ali koje još nisu potpuno nepokretne, i u kojima još tinja iskrica života, gotovo dogorio plamičak na mjestu očiju.

Kad je riječ o dubokoj zimi, ovdje je za njega sve mnogo bolje. Njegova depresija se otisnula na pučinu. Već duže vrijeme nije se dobro osjećao; trebalo je da doživi ovih osamdeset devet godina, na ovom istom mjestu, da bi se to desilo. A desilo se jednog poslijepodneva, jednog od onih koje samo što počnu, a kraj im je već tu. Stoji na kuhinjskom prozoru, okrenutom prema jugozapadu, i posmatra sumrak. Sunce polako zalazi. Presječeno na pola, poput narandže koju cijedi vrijeme, tamo negdje daleko, gdje se dižu okrajci stabala, ili kuća. Na brdu.

Lijepa riječ, brdo, ponavlja više puta, šapatom. Sunce sve slika bojom meda, divota: lonac obješen na kuku, kalendar otvoren na stranici jednog februarskog dana 2048. godine, i klatno starinskog zidnog sata. To je nešto malo od ličnih predmeta koje se mogu ovdje donijeti. Ovaj časovnik ne napušta ga već hiljadama i hiljadama sati, on je svjedok njegovih najobičnijih obroka još od 2006., ili 2007. godine? Ne sjeća se više. Kod kuće je njegovo mjesto uvijek bilo u kuhinji.

Sjetio se, mogao bi oprati posuđe. Ima tako malo suđa pa ga pere sporo, ima vremena na pretek, čisti ga detaljno, potom briše, potonuo u sanjarije. Miluje ga. Taj mu se trenutak veoma dopada, to vrijeme pranja posuđa, volio bi da ima cijelu gomilu pred sobom svakog dana, i da to traje, i traje! Naravno, mogao bi i on objedovati sa ostalima u trpezariji, dolje, on nije težak bolesnik.

Ali voli da jede u svojoj sobi, tu mu donose na tacni ručak i večeru, kao što rade sa najgorim invalidima, i on zato uzvraća s poštovanjem, kažu medicinske sestre, šaljući nazad sve čisto, nije trebalo... Osamdeset i devet, to ne zvuči kao devet. U ovim godinama, imamo iza sebe lijepu staračku karijeru, koja ničemu ne služi. Nasmijehao se, sjetivši se svojih godina.

Važno je napokon osjetiti se bolje, čak i ako će, ponovi on, uskoro svemu doći kraj. Njegov boravak se ne može produžiti onoliko koliko bi on to želio. Uskoro će morati podvući crtu. U svakom slučaju, srećan je što se sve desilo bez velike tegobe, uprkos opasnostima koje danas vrebaju na čovjeka sa svih strana u svijetu.

Pravo čudo. Otkako je stigao u starački dom, zabranjuje sebi da sluša vijesti, i na radiju i na televiziji. Njegove uši su na godišnjem odmoru. Kažu da je ljudsko uho jedini organ koji nastavlja da raste sve do smrti; njegove su s godinama sve mudrije, propuštaju u sebe svijet kroz filtere, zaustavljaju riječi koje zaudaraju. Spoljni svijet je izgubio svoje tkivo, smisao, otkako je našao utočište u dubokoj starosti. A uz to je u tome našao i neizmjernu radost. Smjestio se u jedno utišalo i, kao more nakon bure, smireno vrijeme, od kog se više ništa ne može očekivati. Uživa u smrti koja će se naglo pojaviti, uživa što se našao na samom rubu života. Druge su ovdje donijeli, kao u srednjovjekovnoj japanskoj šetnji, kada su na leđima nosili starce i ostavljali ih na vrhu planine, prepuštene vlastitoj sudbini. On je stigao sam na ovo mjesto, na terminus. To je planina s ljudskim licem, mada su ovdje lica poput mumija: smežurana, zgrčena, prozirne, bezbojne kože, zadebljala tu i tamo od poneke nabrekli vene.

Mudruje rijetko, čestita sebi na svemu što je učinio u ovoj dolini suza, i što nema nikakve druge aktivnosti osim pranja suđa, koje pomno čisti, ne misleći ni na šta drugo osim na to da je učinio sve što je trebalo učiniti na Zemlji i da mu je jedina aktivnost briga o ovo malo suđa, da konačno može misliti samo na sljedeće: da ne mora ni na šta misliti.

Ostavlja krpu. Nije cijeli dan poželio ikoga da vidi. Nije želio da se oprašta s tom hrpom starog otpada, skovanog od boli i čežnje. Čuje kako škripe, izlazeći iz lifta, slabo podmazana kolica s obrocima. Zar je već 18 sati? Prošlo je već dosta vremena kako su opustjeli dvorište i park, stanari doma ponovo su se zbili u svoje ćelije, s jednim jednim ciljem: da više ništa ne rade.

Sve je već urađeno. Sa vrha odakle su bačeni ovdje, neki starci sad prihvataju da odozdo gledaju svijet kroz izobličeno staklo televizora. Ljudi koji nemaju tu sreću da budu ovdje, zuje na sve strane, čine sve od sebe da

pobijede susjeda: tako će vrijeme brže proći u iščekivanju mudre starosti. Naš junak, kome je zabranjeno da uključi televizor u svojoj sobi, napunio je prošle sedmice osamdeset devet godina, i osjeća se, istina, sretnim, ali to neće dugo potrajati, jer treba ustupiti mjesto nekom drugom koji će doći, u boljem stanju od njega...

Večeras će rano leći. Glavni ljekar je bio izričit, dovoljno je bilo da tu provede određeno vrijeme da bi ponovo stao na svoje noge. Šteta. Rado bi produžio boravak, do samog kraja. Svaki dan je posmatrao stanare doma kako se šetaju po suncu, i rijetko otvaraju usta, tačnije nikad, ili govore bukvalno ni o čemu kad im dođe nadahnuće. Oni koji su već potonuli u duboku tišinu klimaju glavom. Vidio je kako jedni igraju karata u zajedničkoj trpezariji, a drugi spavaju pred televizorom, tim kaminom za sirotinju.

Leći će vrlo rano večeras, kao i obično, ali ovaj put iz drugog razloga. Savjetovali su mu da se ponaša kao da se ništa nije dogodilo, da ništa ne mijenja od svojih navika. Isti večernji program: čaj, a potom umivanje. Čitanje nekoliko stranica knjige, pa gašenje svega što je upaljeno. Ne oblačite se još, i on se složio s tim, to je nešto očigledno: kao da mu pominju granatu koju ne bi trebalo aktivirati i lansirati. Sačekajte sutrašnji dan.

Ustaće prije šest sati, tuširaće se, potom popiti kafu, i tek onda spakovati kofer. Oko sedam, sići će do recepcije, gdje će potpisati obrasce koji se moraju potpisati, a zatim će vratiti ključ i kalendar iz 2048. godine. Pitaće ga je li koristio telefon za razgovore izvan doma, ni govora, odgovoriće, to je bilo bukvalno kontraindikativno za mene. Potom će smjestiti kofer u gepek automobila, položiti svoj mali starinski sat na zadnje sjedište, i krenuti na put. Mora biti na poslu sutra u devet. Prethodno će svratiti do svog stana da ostavi stvari, uzme poštu, uključi mašinu za pranje veša. ... Nemojte se prebrzo vraćati uobičajenom tempu, preporučili su mu u domu. A on je to preveo ovako: *Ne vraćajte se prebrzo u 2008. godinu, u vaše prave godine.*

„Ovakav način liječenja u budućnosti ima smisla samo ukoliko iz njega izvučete maksimalnu korist, zar ne? Zadržite što duže možete u sjećanju ove slike otuđenog čovječanstva, lišenog i sebe i uspomena... Razumijete li me?“ pitao ga je mirno ljekar. „Žive mumije su te koje vam pomažu da ozdravite, da postanete svjesni da ste vi još sasvim daleko od njih. Liječimo vas postupno od depresije u koju ste zapali, transplantacijom vremena, vjerujte mi...”

Čovjek bez sadašnjosti

Prevela: Dženana Salihović

Biografija prevoditeljice

Dženana Salihović je profesorica francuskog jezika i književnosti. Rođena je u Sarajevu u kojem je provela i sve dane agresije na BiH. Ponosna je učenica Prve gimnazije, a potom i studentica Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Zaposlena je u Francuskom institutu u BiH kao predavačica francuskog kao stranog jezika za sve uzraste i sve nivoe Evropskog referentnog okvira. Stalna je sudska tumačica za francuski jezik, certificirana ispitivačica za TCF i DFP ispite, te certificirana edukatorica za međunarodne ispite iz poznavanja francuskog jezika DELF/DALF. Na francuski je prevela knjigu „Djetinjstvo u ratu“, autora i osnivača Muzeja ratnog djetinjstva, Jasminka Halilovića. Najljepše iskustvo u predavačkom poslu vidi u radu s djecom predškolskog uzrasta o čemu svjedoči i njen izbor teme za doktorsku disertaciju.

Čovjek bez sadašnjosti

Kad god bi mi se ukazala prilika, volio sam se naći na stjecištu uhodanog i nepredvidivog; mjestu koje je teško, a ipak uz malo vježbe i truda moguće, odrediti. Onom na kojem i najmanje zrnca pijeska ima sposobnost da preraste u tvrdi kamen. Neumorno ga vrebam iako ništa ne upućuje na to, u svijetu u kojem, priznat ćete, neočekivano najčešće biva potisnuto ka prašumi našeg podsvjesnog. Tako sam često idući avenijom, a da to nisam ni primjećivao, prolazio ispred putničke agencije *Izgubljeno obzorje*, na pola puta između tramvajskog stajališta i ustanove u kojoj radim kao računovođa – Braće Exupère.

Ali ne treba da vam pričam o Braći Exupère, nego o toj agenciji. A činim to ustvari s namjerom da vam govorim o osobi kojoj sam uspio da se približim onog dana kada sam najzad odlučio da prekoračim prag agencije. Osobi koja je zaslužna što sam se na kraju latio pera i koja je u moj život unijela neočekivane i korjenite promjene. Tako sam dao otkaz na mjesto kod Braće Exupère i, nakon što sam izmirio dugove u tom gradu, nikada više nisam kročio tom ulicom kojom sam prolazio svakog radnog dana ispred *Izgubljenog obzorja*. Osobu o kojoj ću vam govoriti ne uspijevam definisati drukčije no riječju „izbjeglica“, u jednom novom značenju koje mi se javilo neki dan tokom nesanice: izbjeglica iz vremena, koju bi bilo nemoguće sresti na ulicama napuštenog grada.

Mogao sam da nikada ne zakoračim u tu putničku agenciju. Ništa se ne bi promijenilo u mom čamotnom životu, iako me je, nakratko, obuzimala nejasna želja da uteknem svakodnevnicu. Jer odlazak bi se na prvu učinio lakim – popunite ček i potpišite ovdje, polijećete tog i tog dana i vraćate se tog i tog dana (u to nema sumnje). Ali odlaskom riskirate da odete daleko jer u trenutku kada zatvorite kofer i zamislite svoj dolazak tamo, podilaze vas ledeni trnci. Od čiste napasti do ideje da ćete morati govoriti neki neobičan jezik, koji nije vaš, i morati ga razumjeti, potanko razlagati, tumačiti i od toga se preznojavati: lutaćete danima u leksičkoj magli u kojoj se ne vidi ni prst

pred okom i koja se nikad ne diže; u lingvističkom labirintu čiji izlaz jedva da se nazire. Satiru me mučenje i poniženje rođeni iz tog nazatka i zato se nikada ne upuštam u avanture izvan granica – zlatno pravilo koje ne trpi nikakav izuzetak.

Da, mogao sam da nikada ne zakoračim u tu agenciju, da ne obratim ni najmanju pažnju na njen izlog: ujutro, kada prolazim trotoarom prekoputa, sve je još zatvoreno, a krajem poslijepodneva žurim da uskočim u autobus u osamnaest i četiri, koji je malo manje krcat od onoga u osamnaest i dvanaest, a da ne govorimo o onome u osamnaest i dvadeset. Ali jednog dana, početkom jula, što mi se dešava otprilike dva do tri puta godišnje, sjeo sam u Grand Café na trgu, u blizini Braće Exupère, i naručio pivo. Smjestio sam se u dnu kafea, ali s pogledom na trg i spomenik u sredini, kiosk s novinama, knjižaru. Bio sam sâm unutra, izuzev dvojice momaka koji su bjesomučno igrali flipper. I jednog dokonog, zamišljenog konobara, ukočenog pogleda, nalakćenog na šank, s podlakticama položenim paralelno ispred sebe: poput sfinge s krpom preko ramena. Bio je to prvi nesnosan ljetni dan. Posmatrao sam vrevu na trgu u to doba dana, iako je bilo ljeto. Ugasio sam žed, ali nisam osjećao mir, nego nelagodu. I čekao sam da prođe. Ali nije prolazilo. Ne volim ljeto – ne znam zašto. Dok traje ljeto, čekam da ono prođe. Planirao sam godišnji odmor u avgustu, ali do tog trenutka nisam još ništa odlučio. Obično ne radim ništa i odlučim to vrlo rano, već u martu ili aprilu. Tako da onima koji gube vrijeme ispitujući me mogu reći „Ove godine ostajem ovdje“. No, za tri sedmice biću na odmoru...

... Dvadeset godina ranije, kada sam pravio prve korake u profesiji (zanimljivo da je ovaj oblik u množini, kao da u trenutku kada sve počinje imamo pravo na više pokušaja), često mi se dešavalo da pređem ovaj trg jer sam stanovao u jednoj od sporednih ulica. Mislim da je odatle proizilazio moj osjećaj nelagode. Vidio sam sebe od prije dvadeset godina – istovremeno sebe i nekog drugog – živahnog i zanesenog, s nekom vrstom torbetine vječno prebačene preko prsa. Torbe teške od svih nada koje su me pratile, gdje god da sam išao, i kojih se nije bilo lako otresti. Dok sam pio pivo, imao sam dojam da vrijeme od tada uopšte nije ni proteklo i to me je sablaznilo. Ili je, pak, proteklo, no ja iz toga ništa nisam izvukao; kao opustošeno berbom, kao bačeno u prešu kako bi proizvelo ono što ljudi posmatraju s ljubomorom i što bih ja nazvao osjećajem da se živjelo. Promatranje trga, kupaca skromnog porijekla – u tom trenu, tada, radilo se većinom o ljudima porijeklom iz Sjeverne Afrike koji nisu odisali srećom – samo je dodatno naglasilo moju nelagodu i nesumnjivo me učinilo ranjivijim nego bilo kojeg drugog dana u godini. Izbacilo me iz kolosijeka. Primijetio sam to odlazeći: koračao sam

nenormalno sporo ka autobuskom stajalištu. Dvadeset godina. Bilo je to kao da sam, za dvadeset godina, natrpao isto toliko kilograma u torbu koju sam ponovo vidio na svom ramenu kao nekoč. I tu, nekoliko desetina metara dalje, dok sam stoput prevrtao slike nekog drugog vremena – ne misleći uopšte na to – pojavio se izlog. Skoro u istom trenu pomislio sam da je stvoren za mene i ni za kog drugog.

Sada kada sam pristao da izbliza promotrim taj izlog, primijetio sam da je podijeljen u dva otprilike jednaka dijela. Kao da su tu obitavala dva viđenja svijeta od kojih mi je jedno bilo strano (duga plovidba na kraj svijeta, kod varvara), a drugo bliže – budući da mi je izmamilo osmijeh koji nisam imao Boga pitaj otkad. Na dijelu koji me je, dakle, pridobio krupnim slovima je pisalo: „Nove ponude za one koji ne putuju!“, „Putujte a da ne odete!“, „Umaknite a da se ne pomaknete!“ „Pogledajte našu brošuru *Sasvim drugačiji odmor*“ „Sanjali ste o tome da najzad spoznate KRAJ SVIJETA? Voljeli biste istražiti POSLJEDNJE UTVRDE? Sve ovo na manje od sto kilometara od doma?“ Ovi pozivi su me intuitivno privlačili. Napravio sam nekoliko koraka unatrag. *Izgubljeno obzorje...* „Potražite naš katalog unutra.“ A zašto to zaboga ne bih i uradio?! Šta mogu izgubiti ako prelistam neku brošuru i ponesem je kući kako bih je večeras prostudirao detaljnije? Ušao sam. Unutra je vladala ugodna polutama sa idealnom temperaturom klimatiziranog zraka. Jedna žena mi je pokazala hrpu kataloga *Sasvim drugačiji odmori*. Izašao sam s primjerkom u ruci.

Cijelo veče ga nisam ni dotakao. Ne znam zašto, ali ta brošura mi je ulivala nejasan strah. Pročitao sam ju tek sutradan, pred kraj dana, u jednom dahu. Uostalom, nije ni bila duga, četiri strane. *Za svačiji džep*. Bili su to pozivi da se svijet posjeti na drugačiji način. („Otkrijte jedan pravi administrativni labirint *in situ*, na dva dana – samo dva ako pronađete izlaz.“). Svidalo mi se što ne nastoje da uljepšaju užas naše doline suza, što idu čak dotle da otkriju osojnu stranu na nekakav neobičan i izrugujući način. Ali iza ovog pomalo nepotrebnog nagovaranja iscrtavale su se mogućnosti koje su mi budile pažnju. Svidio mi se izlet na mjesto gdje se spajaju putevi s ciljem liječenja hronično neodlučnih. Zatim je jedno od ponuđenih „putovanja“ osobito pobudilo moju radoznalost. Prije no što ću otići u krevet, zaokružio sam jedno od njih, a onda legao zaintrigiran, zadužujući san da mi svojim tajnim putevima produži razmišljanja i savlada moje protivljenje.

Zaposlenica koja mi je sutradan prodala dvosedmični boravak nije mogla govoriti o tome, budući da je, po svemu sudeći, imala jedva trideset godina. *Vratite se u mladost na dva koraka od svog doma* – naslov zbog kojeg nisam spavao prethodne noći bio je tako čudesan da sam na kraju odabrao baš ovu

ponudu za odmor: boravak u *sedamdesetim*... Začuden dužinom boravka i visokom cijenom, pitao sam imaju li kojim slučajem kraće ponude za neko bliže razdoblje (osamdesete?). Ma ne, presjekla me zaposlenica. „Još ne organizujemo osamdesete. Za nostalgiju treba minimum sazrijevanja... Ona dostiže vrhunac nakon trideset, četrdeset godina zrenja... I zato u ponudi imate i šezdesete, ako želite. Veoma su dobro osmišljene šezdesete... Skuplje, a mjesec avgust je vrlo tražen, ali u septembru...”

- Ne, zanima me samo avgust.

Za tren oka mi je ova visoka djevojka s pletenicama i pirsinzima tamo rezervisala bungalov „po mjeri samca“ i opskrbila me detaljnom kartom mjesta – ogromnog područja udaljenog nekih pedesetak kilometara, smještenog na ostrvu od nekih stotinjak hektara usred vještačkog jezera.

Stigao sam u sedamdesete prvog dana odmora uveče, jednog 1. avgusta. Noć je već uveliko pala. Uprkos uzbuđenju koje sam osjećao pri pomisli na ovih petnaest dana, svladao me veliki umor – nesumnjivo zbog činjenice da je bila paklena vrućina i špica na izlasku iz grada. Nakon što su automobilske farovi osvijetlili Centar za odmor, a ja predao svežanj vaučera i osobni dokument te prošao otvorenu rampu, dao sam oduška pokloj suzi... Ostavio sam automobil na parking, a zatim, s koferom u ruci, došao do mola kako bih sačekao jezersku brodicu.

Vraćao sam se u sedamdesete trideset godina kasnije, što se zbog pomrčine ne bi reklo, i tek sam sutradan, u zoru, kroz bungalovski prozor vidio kako se lagano pomalja taj Herculani. U žaru 2. avgusta koji se rađao, daleko desetljeće oslobađalo se sjena. Kao što je rimski period iskrsnuo iz zemlje netaknut, u modernom dobu, blizu Napulja. A zašto odmah nisam pomislio: eto ga, to je to, uistinu sam tu... Zbog izgleda bungalova? Zbog modela parkiranih automobila, čistih ko suza?

Veče prije toga, dovezli su me „kući“ u Renaultu 16. Nekom R16, neodređene plave boje. I bio sam ganut prepoznavši sjedišta od crnog skaja, koja su se lijepila za stražnjicu, instrument-tablu obloženu drvetom, sa upaljačem za cigarete... Vozač koji će se pobrinuti za mene, za sve što mi treba, odnio je moj kofer u dnevni boravak. Nakon što je obrisao čelo, stegnuo mi ruku, poželio laku noć i ugodan boravak, uputio mi je par riječi i saučesnički osmijeh: „Mora da su vam rekli na recepciji... Sada je ‘76., uredu?“

Nakon njegovog odlaska, upalio sam veliki televizor, za koji sam mislio da je nestvaran, i shvatio šta je htio reći. Nije to bio bilo koji 1. avgust. U crno-bijelom akvarijumu lebdjele su slike koje su za nekoliko sekundi dostigle potpunu jas-

noću. Bilo je vrijeme za večernje vijesti. Niki Lauda, žrtva nesreće za volanom svog Ferrarija. Njegov jednosjed se prevrnuo i zapalio na stazi Nürburgring. A zatim nastavak uz nasmijanu spikericu kako najavljuje porast cijene poštanske markice, koja će sutra sa osamdeset santima poskupiti na franak za pismo do osamdeset grama. Kako se ovaj televizor sjećao takvih stvari? Isključio sam ga nervoznim pokretom ruke, drugom podešavajući tranzistor. Druge vijesti. Ubrzo sam prepoznao glas koji je iznosio detaljna meteorološka predviđanja za sutrašnji dan, glas spikera za vremensku prognozu, onog koji je već odavno na onom svijetu. Je li to značilo da je s drugog svijeta, preuzevši službu za ostrvo, najavljivao produženje nekadašnje suše? I to sam brzo isključio. Dokle li će ići? Ja im nisam tražio toliko... Jesu li to bile neke vradžbine? Prožet trncima, zaključao sam vrata i iskopčao uređaje koji su me povezivali s prijašnjim svijetom. Ostavljajući upaljenu noćnu svjetiljku, legao sam i čekao san, vraćajući se u mislima na trenutak kada sam zakoračio na ostrvo. Ostrvo... Tada me je dočekao vozač R16: moje ime je Michel. Ime nije bilo važno. Vodio me je kroz ono što je bilo dogovoreno da se zove „carina vremena“. Koridor, objašnjavao mi je, garderoba, pregled vašeg prtljaga, ali svakako su vas obavijestili o tome. „Da“, nadovezao sam se mehanički. Obična formalnost, nastavio je dobri čiča, smijući se.

Međutim, bila je to stvarno neka vrsta carine, s tim da su vam tu „konfiskovali“ samo osobne stvari i odjeću koje a priori pripadaju periodu nakon avgusta 1976., što vam, naravno, nisu saopštili dajući vam samo šturi datum. Sve se odvijalo ućtivo i uz osmijeh, tako da sam po dolasku u garderobi trebao odložiti samo mobilni telefon, dvije novije knjige i dnevne novine kupljene dan ranije. Oslobođen tereta sadašnjosti, ušao sam u prostoriju za probanje u kojoj sam bio sâm, oklijevajući da navučem ove ili one pantalone, ovu ili onu košulju iz tog doba, koje ću nositi za vrijeme boravka ovdje, sve do povratka tačno tu i ponovnog ukrcavanja.

Nisam žurio uprkos umoru. Nešto mi je govorilo da je ovaj mali svečani ritual važniji no što se čini. Kako li su uspjeli sakupiti toliko komada odjeće iz tog doba? Pregledao sam ih polako, kao mrtvu vojsku. Ponekad bi moje oko privukao neki detalj, ko zna zbog čega. Pogled bi mi se zakačio za neku sitnicu, posegnuo bih za nekim sakoom ili blejzerom, izabrao bih neke pantalone od kordsamta, a ne neke druge.

I tek sada, u krevetu, mislim da mi je sve jasno. Niko nikada ne vrši inventuru odjeće koju je nosio od djetinjstva, ali slutim da sjećanje sebi sačini jednu garderobu i da me je tako odvelo ka prnjama, za koje sada, dok ležim, mislim da sam posjedovao, prije mnogo godina, i koje nesumnjivo nosim u fotoalbumu iz 1975., kada sam imao sedamnaest godina. I malo kasnije, dok sam

odlagao sve to na kauč u stanu, činilo mi se kao da rasprostirem strgnutu kožu svih onih ja, jednog po jednog, koji sam nekad bio. Nakon svega ovoga bio sam prilično zamišljen, tako da sam – budući da si je san, uprkos nesnosnoj vrućini, prokrio put do mene – dozvao u snove osobe iz svoje najranije mladosti, na koje nikada ranije nisam ni pomislio. Prvi put sam se probudio malo poslije pet sati. Vrućina je bila tako nesnosna da sam širom otvorio sve prozore. Od ulaza, oivičena prizemnim bungalovima, pružala se pusta ulica u kojoj su još lutali ostaci noći. Jesam li imao susjede? Pitao sam se šta bi druge, osim mene, moglo potaknuti da borave ovdje. Na kraju ulice, iznad krošnje kestena, pomaljao se stup na čijem je vrhu sat pokazivao ne samo vrijeme nego, crvenim svijetlećim slovima, i datum: 2. avgust 1976.

Pejzaž je kroz prozor sobe izgledao sasvim drugačije. Ni traga od ljudskog roda. Samo travnjak, zasađen patuljastim brezama, koji se blagom padinom spuštao ka plaži. Ali tamo preko jezera, na kopnu (ili je to bilo neko drugo ostrvo?) iznikle su bijele jednospratnice i dvospratnice, oko marine načičkane jarbolima. Malo preuranjeno sam si, još prije dolaska, stvorio ideju da su centar za odmor, ostrvo i jezero bili opasani gustim šumama. Nikakvo nastanjeno mjesto nije bilo ucrtno na karti u krugu od četiri-pet kilometara, tako da je XXI stoljeće bilo izvan mog vidokruga... Stoga sam tog jutra bio razočaran do te mjere da sam ponovo legao. I drijemao. Sanjao da mi zvone na vratima. Kada sam doviknuo da dolazim, navlačeći donji dio pidžame i gledajući budilnik (šta, već jedanaest?), prvo na što sam pomislio bila je luka koju sam već opazio u zoru. Osim centra za nuklearno istraživanje ili tajne baze, nisam poznavao ništa što karte nisu označavale – a moja je datirala iz prošle godine – i ono što sam opazio nije bilo ni nalik na atomsku raketnu niti na vojnu bazu. Odjednom sam se sjetio da čovjek iz R16 treba svratiti po mene – mora da je to bio on – da bismo opet detaljno razgledali objekte na ostrvu. Spremni ste, je l' sve uredu?, reče vidjevši me nagog do pasa, razbarušene grive, s facom kao da je smak svijeta. Odgovorio sam *da, da, samo da se obučem, počešljam* i pridružio sam mu se na prednjem sjedištu usijanog R16. Ni daška vjetra tog dana; moglo se povjerovati da su klimatski uslovi bili stvoreni da oponašaju nesnosnu vrućinu te '76. Teniska igrališta i male plaže, minigolf u hladovini, kazino i barovi, restorani i nekoliko diskoteka s hitovima te godine, ništa mi nije uskratio – sve do biblioteka za posuđivanje knjiga i knjižara sa izdanjima od prije trideset dvije godine, trafika i prodavnica štampe koje sam obišao sâm. Osjećao sam potrebu da pustim oči da lutaju po naslovnicama i naslovima reprodukcija časopisa, novina, priloga sa licima bez bora, bojama koje nisu izbljedile, novinama, revijama čije sam datume provjerio iz straha da nisam slijep kod očiju, prije no što sam prekopao pola tuceta, nasumice, i platio ih zgužvanim francima koje su mi uručili pri dolasku po fiksnoj stopi od 6,55957 za jedan euro. Nisam bogzna

kakav stručnjak za ekonomiju, no volio bih da je taj kurs prestao biti fiksni i da se nešto što bi se teško moglo odrediti desi, pa da kurs ponovo postane promjenjiv. Ali nesumnjivo bi bilo previše tražiti tako nešto pa sam po ulasku u R16 samo šutio. Bio sam zaokupljen mislima, kao i druge mušterije prodavnice novina, pred naslovima i licima s revija, baš kao da se poklanjamo pred posmrtnim ostacima Mao Tze Tunga u Pekingu. Gle, avgust 1976., „Velikom kormilaru“ nije ostalo još puno vremena. Godina je zmaja u Kini i sve će se vrlo brzo promijeniti...

Vozač Michel me čekao vani, u sjenci, pušeći Gauloise s filterom. Nasmiješio se između dva dima, vidjevši moje ruke pune časopisa. Nisam mislio da sam smiješan. Plaćali su ga da bude moj saučesnik i poželio sam da ga navedem na razgovor. Prihvatio je moj poziv na ručak. Ali taj poziv možda bješe moja greška bez koje bi se ovaj boravak vjerovatno odigrao glatko, poput bilo kojeg boravka na suncu u sadašnjosti.

Dok smo čekali desert, naveo me na bilans francuskih sportskih medalja. Pitao sam ga na koje misli, a onda sam se sjetio sinočnjeg dnevnika i Olimpijskih igara u Montrealu, koje su se netom završile. Guy Drut, izjavio je kao da je to općepoznata stvar, i njegova trka na sto deset metara s preponama. Pomislio sam da to radi namjerno kako bi me navukao, da je riječ o nekoj metodi.

„I sad je gotovo za naredne četiri godine“, žalio je moj pratilac, strastveni zaljubljenik u sport. A onda sam pomislio da mora da je luckast, blago smušen. „Petnaesti na svjetskom poretku, od kakve nam je fajde!“ (Koliko već dugo nisam čuo ovu riječ, *fajda*, koja je odisala nostalgijom za kolonijama, poput riječi *hećim*?) Izletio sam, onako nasumice, ne pretjerano ubijeđen u to: „Da, već smo imali bolji plasman“, prije no što sam to potvrdio smijehom, budući da sam mu se sviđao i da me nije persirao, da je dobro igrao igru i bio savršen u svojoj ulozi.

- Ma, samo sam slušao radio jutros, to je sve! Treba znati ići ukorak sa svojim vremenom (i tu se grohotom nasmijao).

Zatim sam ga upitao kako im polazi za rukom da ponovo čujemo snimke s nekih radija kao što su Evropa I, RTL, RFI ili RMC i ništa drugo? Klimnuo je glavom:

- Zamisli da si u avionu. Sigurno si primijetio da su četiri radiostanice blokirane: to je kompilacija, kao da slušaš odabranu, snimljenu muziku u svom avionu. Kako su nabavili te snimke, ne pitaj... Ali to se strašno sviđa ljudima! Za kišnih dana, mnogi ostaju u svojoj sobi i slušaju muziku ili gledaju TV, iako imaju samo tri kanala.

- A ti? I ti to moraš slušati? Ne čini li ti se ponekad da je to kao da jedeš podgrijano jelo? Tjeraju vas da budete u toku?
- Niko me ni na što ne prisiljava. Tu živim i gotovo.
- Tokom cijele godine?
- Da, od otvaranja.
- Otvaranja ostrva? Kada je to bilo?
- Pa, '70., 1. januara. Ima nešto više od šest godina.

Nije uopšte želio znati šta se dešava u vanjskom svijetu, koji je zvao *tamo*. Uostalom, nikada mi nije postavio pitanje o tom *tamo*. A, kao zaposlenik, imao je pravo da u svom ostrvskom bungalovu ima TV ili radio koji prenosi pravo sadašnje vrijeme, te računar kako bi surfao po savremenim tričarijama. Ali ne, nije ga to zanimalo. Priznao mi je da je blizu pedesetih. A šta sa vremenskim razdobljem u kojem je bio zaposlen na puno radno vrijeme? Pet-šest puta je ponovio: „Tu mi je sasvim dobro.“ „Razumiješ li?“ Da li ga razumijem?! Itekako dobro. Pustio sam ga da priča o tih šest tu provedenih godina. Danas se više nije osjećao sposobnim da napusti ostrvo. Najviše se pribijavao ne toliko da će umrijeti koliko da se više neće sviđati svojim nadređenima. Da će biti otpušten, prognan na kopno! Nije želio ni pomisliti na to. Upravo je ovdje, kasnije, želio provesti dane mirovine. Zato je već štedio što je moguće više, a zaposlenici su imali povoljne cijene. Uskoro, sanjao je, moći ćeš birati vremensko razdoblje u kojem ćeš provesti stare dane, umrijeti i biti ukopan! Da li ima porodicu i da li mu nedostaje? Imao je malo bliže rodbine, ali je izgubio kontakt s njima. „Stara priča...“ Prijatelji? Njegov odgovor je bio sasvim neodređen. Zatim se vrhom prsta lupio po sljepoočnici, kao da želi reći: smušeni kao što sam ja... A ja sam mu se nasmijeo, osjetivši pravo vrijeme za sljedeće pitanje:

- A s druge strane, prekoputa, ta marina, to je...?
- 1964., šezdesete godine. Malo novije od ovog našeg, budući da su oni otvorili prije četiri godine; ostrvo veće od našeg...

Kako se morao vratiti na posao početkom poslijepodneva, predložio sam mu da se poslije osamnaest sati nađemo na aperitivu, na istoj ovoj terasi. Najprije je pristao, zatim oklijevao, kao da se prisjetio nekog sastanka. „Ne obećavam ništa, ali što da ne?“ Čudni Michel se udaljio. Posmatrao sam ga kako odlazi, nestajući u gomili, sve dok od njega nije ostala samo njegova srebrna kosa vezana u rep... Lutao sam sâm tog vlažnog i teškog poslijepodneva '76., najprije do bazena gdje sam malo plivao, a zatim do kina u kojem se prikazivao film s Dewaereom. Osjećao sam se dobro. Onda sam kupio dva časopisa koja sam prelistao na istoj terasi puno prije osamnaest sati, uz osvježavajući liker od anisa. Ono što me najviše privlačilo bile su stranice

s reklamama te sam izgovarao u sebi nazive brendova koji danas više ne postoje. Michel nije dolazio. U jednom trenutku (moglo je biti osamnaest i dvadeset), dok sam posmatrao večernju gužvu, pojavio se u majici, šorcu ili kupaćem, ali u daljini. Krenuo je ka luci uz ploveći mostić marine i uskočio u čamac. Gle... Pratio sam pogledom motorni brodić kako izlazi iz luke sve dok se nije izgubio u svjetlosti i odbljescima. Nema sumnje, bio je to on. Zaplovio je prema šezdesetim. Neočekivano mi je na um pala melodija *A Hard Day's Night* te sam zapjevušio. „Tamo je to pravi hit“, ispričao je u podne. Kako je izlazio na kraj s tim? Je li ga beatlemania toliko privlačila? Je li se često tako prebacivao iz razdoblja u razdoblje? O tome mi nije rekao ni riječ. A kad bi njegov čamac potonuo tu, na pola puta između dva ostrva, koje godine bi se reklo da je umro?

Uveče, moja radost što sam tu nije splasnula. Večerao sam vani, među parovima pedesetogodišnjaka – šezdesetogodišnjaka. Oklijevao sam nekoliko trenutaka da li da obiđem diskoteke ili da se vratim u otvoreno kino gdje se prikazivao jedan Granier-Deffereov film. Bilo mi je draže da se vratim. U ponoćnom dnevniku su podsjećali na uspjeh Francuske u Montrealu. Zatim su spomenuli nestanak Fritza Langa: *jedno filmsko poglavlje završeno*. A onda neki događaj u Libanu. Prema vremenskoj prognozi, savršene vremenske prilike zadržaće se i sutra, plavo nebo bez oblaka na sve četiri strane svijeta.

Sutradan, oko jedanaest sati, kada sam se spremao da izađem, Michel se ponovo pojavi na mojim vratima. Htio je provjeriti da li je sve uredu, da mi nešto ne treba. Ne, sve... Toliko je insistirao da sam mu ispričao kako sam proveo večer, a spomenuo sam i motorni čamac. Oko osamnaest i trideset, s muškarcem sivog repa, pitao sam je li to bio on.

Često bi se, kada bi ona bila slobodna, nalazio sa svojom prijateljicom koja je već dvije godine radila na ostrvu iz šezdesetih. Sitna žena od trideset devet godina, upoznala je šezdesete tek kao beba i žali što se rodila tako kasno. „Pa“, uzdahnu, „pošto ona mrzi sedamdesete, ne postoji način da ju ubijedim da dođe ovamo; prošle godine je čak odbacila mogućnost premještaja. A njeno razdoblje, inače, nije moj fol. Previše moderno.“

Šezdesete? Mislio sam na to cijelo poslijepodne, dok sam smjenjivao momente opuštanja i gubitke u kazinu; šezdesete, volio bih da je to bila moja ljetna destinacija, no cijena boravka je bila znatno viša od ove, a u svakom slučaju, za period koji sam tražio, već je bilo popunjeno. Prošlost košta čitavo bogatstvo. Michel se ponudio da me odveze čamcem kada bude imao slobodan dan. Tamo bih u diskotekama zavijala *A Hard Day's Night*. Sanjao

sam o tome, ali nešto me zadržavalo. Moja ušteđevina se topila takvom brzinom da mi račun ne bi još dugo dozvoljavao da beskrajno mijenjam eure u franke u banci na ostrvu. Kako je moj osobni pratilac volio buditi moje stare demone, uviđao sam da sve manje i manje odgovaram sadašnjosti. Bez ovog ostrva bio bih mrtav!, ponavljao je Michel smijući se, ali primjećivalo se da se ne smije. Pitao sam ga šta namjerava učiniti poslije 31. decembra '79., da li bi se zadržao na ostrvu koje se stalnim kretanjem vraćalo na 1. januar '70. ili bi se za čaknute poput njega stvorio neki kompleks osamdesetih? Opazio sam da je postao odsutan, izgubljen, a zatim prekinu tišinu da bi naručio dva anisovca – *ja plaćam!*

Zatim dođe moja tura, koja potraja. S čašom u ruci i govoreći glasno, nisam prestajao da proslavljam svoj povratak u prošlost. Michel je odmahivao glavom u znak neprihvatanja: ne, niko nikada ne bi poželio osamdesete; projekat uostalom postoji, sve se polako organizuje, potvrđivao je, dok mu se pri spomenu te decenije neki sumanutu pogled javljao u očima. Kasnije, dok sam drijemao, ili tačnije u nizu poludrijemeža, moja se želja oštro sukobljavala s mojim odupiranjem. Da, trebam se naći u 1964. Ne, ne trebam. Hajde, samo jednom... U tom sanjarenju, moj vodič se cerio poput Lucifera i pokazivao mi na čamac i njegov spreman motor, kada budeš htio, kada budeš htio... Kasno uveče, činilo mi se da kroz prozor u daljini čujem „slavnu četvorku“. Cijeli život sam pokušavao da izbjegnem nepotrebnii trošak, pa neću valjda sada i ovdje stezati kaiš? Kad bih premjestio škrti duh mog doba vrijednog žaljenja u ono u kojem sam ljetovao, čemu bi onda služila moja ljetna promjena mjesta boravka? Tako sam prihvatio da me vozač vozila R16 preveze tamo čamcem. Ovaj put nije bilo vremenske carine. Iskrcasmo se krišom.

Vratili smo se tek sutradan, prije no što je moj prijatelj preuzeo smjenu na dočeku gostiju. Sav novac koji sam podigao i zamijenio u banci spiskao sam u '64. i ostalo mi je još samo nešto siće. Cijene nisu bile vremenske. Al po povratku me još držala euforija, u isparavanju alkohola i iscrpljenosti, tako da sam se, nakon što sam zatvorio vrata, svalio preko kreveta i zaspao nemirnim snom, prelazeći iz jednog košmara u drugi. Zajedničko mojim snovima bilo je to da su se odvijali pola stoljeća ranije, na jednom ostrvu čiji su stanovnici zamislili život s početka 21. stoljeća. Po izlasku iz tog labirinta neugodnosti, probudio sam se s glavoboljom koja je prelazila s jedne strane lobanje na drugu. Postepeno mi se povratio osjećaj za stvarnost. Sažimao se u nekoliko riječi: u minusu sam. Kako izdržati ovih deset dana koji su mi ostali? Zatvoren u ovaj bungalov sedamdesetih, slušajući radiostanice koje su izvještavale o ratovima za koje sam znao da su završeni, o neuspješnim pobunama, o nadama koje su se izjalovile? Jedva sam imao šta da jedem

sutradan, i pomisao da ću se vratiti kući isto več, naći se u svom gradu, svom stanu sa zamrzivačem u kojem bih našao i... odbacio sam tu pomisao.

Sudeći po namrštenom čelu službenika banke, koji je upravo provjerio stanje na mom računu, moj slučaj nije bio jednostavan. Zatražiti zajam? Zamoliti za kratko vremensko zaduženje? Znae, teško je ovdje pregovarati, rekao mi je. Postoje strogi rokovi... A zatim, vaša poslovnica iz provincije... A uz jednu tako skromnu platu i nestabilno tržište kredita... Shvatio sam i prepoznao škrtost doba u kojem živim: isto kao željeti zagristi granit. Međutim, pomisao da se vratim na kontinent bila mi je neprihvatljiva. Živjeti kao nekada me plašilo isto onoliko koliko i moja trenutna slabost: prebrzo sam popustio i podlegao hirovima prošlosti. Prepustio sam se prebrzo... Srdžba, osjećaj nemoći: sastojci zebnje za čiji sam recept vjerovao da sam ga zametnuo u korist neizlječive monotonije. Bio sam kao more zaustavljeno kod oseke. Nisam uzimao za zlo mom prijatelju sa ostrva: nije me želio vidjeti u takvoj situaciji. Bez sumnje nije primijetio sve prostranstvo moje slabosti. Naviknuti se na prošlost njemu više nije predstavljalo opasnost kao meni. Ovdje, pokušavao je da to objasni filozofski, pronalazimo neko novo stanje čovječnosti! Izvan Herkulovih stubova, vidiš, u vrtu Hesperida (naglašavao je svaki slog). Nisam pokušavao da mu proturječim. Stvarno? Zamjerao sam tako malo svom kormilaru, da sam ga tražio cijelo to tjeskobno več, kako bi on još ovaj posljednji put pronašao rješenje. Kad sam ga pronašao, prikovanog za šank, umalo nisam briznuo u plač.

Ne tako ponosan, izlažem ovdje nastavak događaja koji su me doveli do mjesta s kojeg pišem ove retke. Još jedno ostrvo: treće, udaljeno od „starijih sestara“, u nekom predjelu vremena, osamdesetih, čije otvaranje predstoji. Evo me u središtu reaktora, tvornici nostalgije koja se pokreće blagom vatrom. Evo me upravljam mašinama, iza scene, budući da već mjesec dana, s drugim osobljem, vršim podešavanje i kontrolu, kako bi sve bilo spremno na dan otvaranja ovog centra za odmor. Napustio sam sve iz sadašnjosti. Danas mogu reći da sam čovjek bez sadašnjosti. Sve se preokrenulo tako brzo i evo sam postao drugi Michel: uskoro ću dočekati goste na pristaništu, jedne večeri, 1. januara 1980. Neobičan datum za početak novog života... I evo zašto mi je, već od prvih strana, bilo stalo da se prisjetim Michela, onog iz sedamdesetih, kojem dugujem što sam tu. Jer on je taj koji me je izvukao iz nedaće i preporučio svojim nadređenima, koji su otkupili moj dug zadržavši dio mojih prvih plata. Nije da me osamdesete očaravaju, ali za mene predstavljaju čistilište gdje je sve samo privremeno. Jer, jednog dana ću dobiti premještaj na ostrvo na koje sam se iskrcao jedne večeri '76. Ovaj put to neće biti na samo nekoliko dana.

Septembar 2008. (1978.)

Nakon što su granice postale dio Historije

Prevele: Aida Mustafić i Mirza Lipovača

Biografije prevoditeljica

Aida Mustafić, profesorica francuskog jezika i književnosti, diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Diplomu magistra menadžmenta i rukovođenja stekla je na Internacionalnom univerzitetu u Sarajevu. Prevoditeljica i sudska tumačica za francuski jezik. Iskustvo je stekla dugogodišnjim radom na poslovima prevođenja u međunarodnim privrednim društvima (u zemlji i inostranstvu), prevođenju stručnih tekstova iz različitih oblasti kao sudska tumačica (tehnički prevodi, ekonomija, pravni akti i presude, medicina, itd.), kao i predavačica u obrazovnim institucijama.

Mirza Lipovača je profesorica francuskog jezika i književnosti. Nakon završenog studija na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, završila je i studij francuskog komercijalnog jezika na Katoličkom institutu u Parizu; studij francuskog filma na Konzervatoriju (CLCF) u Parizu; postdiplomske studije filmske umjetnosti na Sorboni III, Pariz – Odsjek za vizuelne komunikacije (teatar, film i video). Dugogodišnja prevoditeljica za francuski jezik u privredi u zemlji i inostranstvu (Francuska, Alžir). U toku rata radila za UN (u BiH i Hrvatskoj), a nakon rata kao freelancer za Haški sud (u BiH). Sudska tumačica za francuski jezik. Objavljeni prevodi: „Evropa na kušnji na Balkanu“ (L'Europe à l'épreuve des Balkans, Xavier Gautier – odabrani tekstovi autora) u „Oslobođenju“ 1993., u časopisu „Dijalog“ 2002. i dokumentarni filmovi za TV.

Nakon što su granice postale dio Historije

Stigao je veliki dan. Velika noć... Dugo nakon što su i posljednje granice nestale, uputio se čim je noć pala, s rancem na leđima, mapom i kompasom u džepu, kako bi prešao nekadašnju no man's land. Petnaest godina ranije, za ovaj se pojas zemlje koristila antifraza demilitarizovana zona. Iz ljubavi prema izazovima, odlučio je da iskuša sreću usred zime. A korejsko poluostrvo je podložno strujanju polarnog zraka koji ništa ne može zaustaviti. Ovi hladni naleti stvaraju ledene magle, a ove noći, mogao je biti više nego zadovoljan, gušću je bilo teže i zamisliti. Snijeg na tlu – tek nekoliko centimetara koji nisu usporavali hodanje – a temperatura po kojoj ni bjegunac ne bi izašao napolje: bio je oduševljen uslovima u kojima je mogao postići mjesecima iščekivani podvig. Pa čak i da je insistirao da ide na ljeto, liste čekanja su bile dugačke, a njegovo strpljenje nije bilo beskonačno.

Ko je on? Njegovo ime nije bitno, bio je sasvim običan čovjek. Sudeći po njegovim godinama, može se reći da je bio dovoljno star da zna šta su bile istinske granice. Psiholozi kojima je odlazio bili su jednoglasni u svojoj dijagnozi. Ono što su već godinama zvali granicopatija – nostalgija za granicama odgovorna za duboku neurasteniju – kod njega je poprimila akutnu formu i zahtijevala hitno liječenje.

Trebalo je preći deset do dvanaest kilometara: bez žurbe, iako se prema prolaznom vremenu koje bi postigao mogao vratiti s trofejem ili bez njega. Njegovo prolazno vrijeme će svakako biti naznačeno na diplomi koju će mu uručiti na cilju. Pa šta, nije bio opsjednut žurbom, naprotiv: mislio je samo kako zaustaviti vrijeme, što je moguće više rastegnuti trenutak o kojem je toliko sanjao. Zaustavio se iza jednog uzvišenja... Nakon pređenih prvih stotinu metara, stigao je do mjesta gdje postoji veliki rizik da ga otkriju okrugli ili ovalni snopovi svjetlosti pokretnih reflektora, što dovodi do eliminacije kandidata. Jedina opasnost sada je dolazila od patrola za koje se kaže da rijetko nailaze. Oni koje bi uhvatio neki od lažnih vojnika takođe

bi bili kažnjeni eliminacijom... Tu gdje se šćućurio nisu ga mogli primijetiti i mogao je na miru provjeriti svoj tačan položaj pomoću mape i kompasa, uprkos hladnoći i ukočenim prstima. Teren je pretežno šumovit i brdovit, ništa lakše nego se izgubiti. Ako padne, ugame nogu ili mu se nešto drugo desi, imao je signalni pištolj uz koji je dobio deset svjetlećih raketa. Kakve koristi od raketa po ovoj magli... A ni na pamet mu nije padalo da ih upotrijebi jer bi to bilo najveće poniženje. Sama pomisao da se izgubi u ovoj divljoj zoni, u kojoj su se dva svijeta neprijateljski posmatrala s jedne i s druge strane granice, morala mu se svidjeti...

Žal za granicama javila mu se desetak godina ranije, u vrijeme kada je medicina tek otkrivala ovu patologiju i smatrala je autentičnim psihološkim poremećajem. Nekoliko seansi kod psihijatra bilo je dovoljno da se odmah da naziv njegovoj neurasteniji i pratećim posljedičnim neugodnostima: gubitak volje za životom, socijalna fobija, nostalgija za vremenima kada su zemlje izdignute iz vode bile rasparčane na nacije. Stare fotografije granica, priče koje su bilježili hroničari zasitile bi ga u trenu, ali bi se odmah vraćao u stanje zavisnosti. Niste vi jedini! Pokušavali su utješiti neutješnog. Od momenta brisanja i posljednjih Država bilo je toliko onih kojima je svijet izgledao bljutav. Otići na drugi kraj svijeta postalo je jednostavno kao reći dobar dan i toliko pristupačno da su utisci ekscentričnosti postali znatno rjeđi... Otvarali su se parkovi po nazivima Border land ili Border Park namijenjeni ovim nostalgičarima. Odnedavno niču na sve strane.

Sada kada je siguran u pravac kojeg se treba držati, nastavio je put. Magla se mjestimično razilazila pa se bojavao da ne naleti na patrolu. Zar se nije mjesecima radovao prelasku ove zone da bi doživio neuspjeh nakon nekoliko minuta! Da ne govorimo o cijeni, zbog koje se stidio... Staza kojom se uputio bila je prilično brdovita. Hladnoća koja reže pretvarala je snijeg u led, a on je nastojao da pažljivo korača po stopama svojih prethodnika. A sada, našao se pred izborom ili da ide najdirektnijim putem (ali onda bi prije ili kasnije morao sjeći bodljikave žice na ravnim područjima, a to bi ga učinilo lakim plijenom) ili da krene brdovitijim putem koji manje nadziru.

Posjeta ovim tematskim parkovima, u svojoj vlastitoj zemlji, samo nakratko ga je zadovoljavala, čak i umirivala. Ponovo je nalazio smisao života. Vikende je volio provoditi u lancu hotela Border Inn; čim bi se park otvorio, prelazio bi lažne carine, penjao se na nadzorni toranj i vrebao, dresirao pse, simulirao pretres prtljaga, kada nije glumio krijumčara. Vraćao se zatim uvjeren da će se jednog dana prijaviti za posao animatora-carinika. Uveče bi prestajao

izdavati vize ili pucati u prazno i, ostavljajući dekor, vraćao se kući. Psihijatri su smatrali da mu je puno bolje. Pošto više nije bio opsjednut isključivo granicama, razvio je strast prema astronomiji. Uperio bi svoj teleskop prema velikim tminama, tražio ko zna šta, crnu rupu, dvostruko dno, tajni ishod? Zahvaljujući teleskopima koji kruže oko Zemlje, naučnici su očekivali da će prije ili kasnije imati prve fotografije granica svemira. A izvan toga, pitao se, izvan toga? Bio je u potrazi za nacrtom plana. Izvan toga? Ni vrijeme ni prostor još uvijek ne postoje iznad granica svemira, pisalo je u stručnim časopisima, iznad toga počinje veliko Ništa... Bio je u stalnoj borbi sa samim sobom jer njegova mašta nije mogla to zamisliti. Da li ćemo ikada uspjeti preći granicu koju je postavio Planck?

... Zape na neki korijen i ispruži se svom dužinom. Snijeg ublaži pad i on, tapkajući neko vrijeme, napipa svoje naočale, bile su čitave, diže se i nastavi hodati. Prošlo je malo više od sat vremena kako je hodao, a magla je postajala sve gušća dok se penjao stazom do nekakvog prevoja. Pouzdati se u kompas... Imati kompas u glavi umjesto mozga... Nikako ne misliti. Jer prvi put otkako je došao na ideju ovakvog prelaska, mjesecima ranije, pala mu je na pamet riječ smiješan. Padala mu je na pamet poput plovka ribarskog štapa kojeg neiskusna ruka pokušava uroniti u vodu. Oslušnu, ali ne ču ništa. Ni patrole, niti nekog dezertera diletanta. Pa ni životinje. Ničeg sem snježne tišine i paklene hladnoće.

Baš kao iskusni alpinist, nakon što je savladao šest hiljada, potom sedam hiljada, sanja da se suoči sa svojih prvih osam hiljada, tako i naš čovjek, pošto je posjetio i trenirao dobrim dijelom graničnim tematskim parkovima Evrope, težio je da odmjeri svoju snagu sa kraljicom ove kategorije, nekadašnjom međukorejskom granicom, posljednjom koju treba „izbrisati” s lica Zemlje. Tom istom granicom koja je sačuvala svu svoju auru među upućenim, zaljubljenicima, koja je bila najgora i najljepša... Kada se i posljednji zračak nade raspršio i kada su se dvije Koreje ponovo ujedinile, linija razgraničenja je izbrisana iz pejzaža. Nekoliko komada je sačuvano kao uspomena ili tematski park... Tu se Historija završila. Više se nije govorilo o događajima, nego samo o rizicima, a sad naš čovjek nije više sanjao, upravo se nalazio na bivšoj liniji razgraničenja.

Već nekoliko minuta čudio se što više ne vidi tragove. A da se vrati svojim stopama? Magla je ponovo postala tako gusta... Bilo bi to gubljenje vremena i, šta god da na to kaže, želio je da registruje časno prolazno vrijeme... Da se nije prevario na nekom križanju puteva? Oklijevao je.

Mjestimično se nije vidjelo više od nekoliko desetaka metara. Ljutio se na samog sebe što razmišlja u smislu performanse, i obuze ga osjećaj nelagode prodoran kao hladnoća. Nije mogao prestati da razmišlja o Charlesu Jenkinsu, američkom naredniku, i dok je mislio o njemu obuze ga stid. Jedne noći tokom patrole duž linije primirja, Jenkins, govoreći da je čuo neki zvuk, načinio je nekoliko koraka sa strane i nikada se nije pojavio. Proveo je sljedećih trideset devet godina u Sjevernom dijelu... Nekoliko koraka sa strane... Možda je Jenkins prošao čak ovuda, ili nekoliko metara dalje, tokom sudbonosne noći 1965. Naspram američkog vojnika, da, izgledao je groteskno, sa svojom korejskom opremom unajmljenom dan ranije – vindjakna s kapuljačom, šapka iz te epohe – i svojim bezazlenim duševnim ogrebotinama...

Drhtao je. Mnogo više od sat vremena kako je hodao i prešao vjerojatno neke dvije trećine puta? Ali, trebalo je zaobići usjeke, izbjegavati previše otkrivene prelaze, što ga je usporavalo. Kako, samo dvije trećine? Možda nije prešao ni polovicu. A šta ako je išao u krug? Ne baš u krug, inače bi hodao po svojim tragovima. A zatim, kompas... Sjetio se razgovora od prethodne noći, u kantini glavnog logora, kada mu se obratio stariji sjevernokorejski graničar, na čudnom engleskom jeziku.

- You, crossing tonight? Need help? Yes, need help. Poznajem ovu regiju kao svoj džep...

- Hvala, ali mi ne treba vodič. Stalo mi je da pređem sam, shvatate li?

- Svakako. Vi sami. Ne radi se o tome... Ići ćete putem za turiste, zar ne, bez zasjeda, bez straha... Da li ćete osjetiti stvarno zadovoljstvo, s druge strane, ako niste iskusili u jednom ili drugom trenutku nekadašnji strah? Strah od toga da ćete ostati tamo. Ostaviti nešto tamo, u svakom slučaju? Deset godina sam patrolirao u tom sektoru, savršeno smo poznavali ta mjesta... I mogu vam reći da je nakon ponovnog ujedinjenja „čišćenje”, na nekim mjestima, zanemareno. Poslato na drugi svijet. Pratite li me?

- Šta želite reći?

- Ah, vidite. Hoću reći da je ostalo nešto mina. Malo, ali ipak nekoliko. Na mjestima gdje se turisti kao što ste vi ne upuštaju u avanturu... A ako vam se prelaze slabo deminirane zone, mogu vam nabaviti stare karte koje označavaju mjesto svake od njih. One koje su možda još uvijek tamo... To su tačke koje treba zaobići. Korake koje ne treba činiti sa strane. Shvatate? Naravno, to će vas koštati izvjesnu sumu, ali skromnu, ništa posebno...

Bio je na rubu da prihvati, ali nešto ga je zadržalo. Šta? Zar da mu postave drugačija pravila igre? Na kraju, odbio je ponudu.

Korak po korak, gazio je po bijelom snijegu, a snijeg je škripao, pucao. Oznake koje je raspoznavao nisu odgovarale ničemu na karti. Trebao je već vidjeti svjetlosne tračke mjesta odakle dolaze. A sada, ništa, i uzalud je koristiti svjetleće rakete za uzbunu, magla je djelovala kao upijač. Bio je umoran da nastavi dalje, korak tu, korak tamo...

Odred lažnih stražara, koji je patrolirao na južnoj strani, čuo je eksploziju u daljini. Uzalud su tražili po gustoj magli; nisu ništa vidjeli. Osim toga, pravilo je da jednu raketu uvijek prati druga, kao potvrda. A druge detonacije nije bilo. To nije bila raketa. Uzbuna se oglasila nekoliko minuta kasnije.

maj – juni 2005.

Posljednja Božija ljutnja

Prevela: Azra Pita Parente

Biografija prevoditeljice

Azra Pita Parente je nakon završenih studija francuskog i arapskog jezika na Sarajevskom univerzitetu radila kao profesorica francuskog jezika u Nacionalnom institutu za jezike u Luxembourg, zatim u Francuskom kulturnom centru „André Malraux“ u Sarajevu gdje će ostati 12 godina radeći na različitim programima. Paralelno je 2001. magistrirala međunarodnu kulturnu politiku na Univerzitetu Pariz III, Sorbonne Nouvelle, te 2002. pokrenula izdavačku kuću PUBLIKA. Danas je to istoimena fondacija. Odbranila je diplomski rad pri Evropskom centru za književno prevođenje CETL iz Brisela. Prevodila je prozu, poeziju, stripove i dramske tekstove. U novembru 2016. pokrenula projekat „TransLab – Laboratorij književnog prevođenja“ u BiH.

Posljednja Božija ljutnja

Zvono telefona probudi Svemoćnog usred poznatog sna: Čovjek je postao dobar! Trgnu se iz sna i pomalo zlovoljnim glasom odgovori: „Ovdje Bog!“ Prepoznaše glas sekretara, usplahirenog, nezgodno mu je što smeta, izvinjava se al' ne može drugačije, u krugu raja primijećen uljez koji se kreće ovamo. Zvaću vas čim saznam nešto više.

Bog pogleda na sat. Ionako je vrijeme da ustane. A ne dešava se baš svaki dan da se pojavi nekakav uljez... kad ono bješe posljednji put, prije tri ili četiri hiljade godina? Vrijeme tako brzo leti. Uostalom, od posljednjeg upada, mjere sigurnosti su tako pojačane da je ovo jutros ravno čudu... Sigurno se radi o izaslaniku s propusnicom, koji se nije najavio kako bi nas iznenadio, zaključio on.

Izgleda da su to njihove najnovije današnje metode, negdje je to pročitao, u nekom biltenu. Bog zadrhta, prvi put nakon vijekova. Kad malo bolje razmisli, ovo može značiti samo jedno: Sjedište je poslalo inspekciju.

Kao i tokom posljednje posjete, prije dvije hiljade godina, izaslanik je nosio fantomku. Tamna tkanina je skrivala sve osim prodornih očiju.

Kada ga Bog ugleda kako se približava, srce mu se steže. Iako je pred sobom imao cijelu vječnost, činilo mu se da se posljednja posjeta jednog ovakvog žbira desila prije samo nekoliko mjeseci, i da ova današnja ne obećava ništa dobro... Vrijeme je, pak... jedna od njegovih najoriginalnijih inovacija u ovoj regiji svemira pod njegovom nadležnošću i bio je prilično ponosan na nju.... Da li je ova osoba pod fantomkom ista ona od prije dvije hiljade godina? Dok je slušao njen glas, bio je skoro uvjeren u to. Osoba se pretvarala da vodi rutinsku istragu, nadala se da ne smeta... Onda, vjerovatno nema nikakva razloga za zabrinutost. Moj stalni sekretar uvijek pretjeruje, gundao je Bog. Mogao sam spavati još četvrt sata i pustiti dosadnjakovića da čeka...

Međutim, nakon prvih kurtoaznih riječi, gost zamoli da razgovaraju u četiri

oka. Pomalo zabrinut, Bog odluči da ne odugovlači. Uostalom, ovo je prilika da upita za novosti iz Sjedišta, a i za kolege u dalekim misijama u novim mladim svjetovima... Nije da mu je ovdje bilo dosadno, ali, što bi se reklo, ustalila se nekakva rutina; nešto kao primorski gradić u zimskom periodu. Osim toga, treba i to reći, njegova sjećanja na prethodnu inspekciju bila su izvrsna, čestitali su mu. Ljudi su tada učili da obrađuju zemlju, uzgajali domaće životinje, neki su već znali pisati ili se bavili muzikom. Bila je to blagoslovljena epoha, Zemlja je bila zdrava, pa iako još nije bilo sve savršeno, bilo je nade da će s vremenom... Sve je teklo svojim tokom i Sjedište je tada, putem posjetioca s fantomkom, izrazilo svoje zadovoljstvo. Došlo je vrijeme, rekli su mu, da požure sa slanjem izaslanika koji će širiti našu riječ i dovesti stvari u red, zar ne.

Ono što je kod Boga danas pobudilo sumnju, osim činjenice da se posjeta desila u rano jutro, takođe je i ovaj nesvakidašnji način *ulaska bez kucanja*, koji, iako razumljiv kada se radi o jednoj takvoj ličnosti, prilično začuđuje. Od početka njihovog razgovora proteklo je dosta vremena kada je sekretar, zadubljen u svoj posao, začuo povišene glasove. Glasovi su bili sve jači. Ubrzo zatim pojavi se osoba bez lica i odjuri bez pozdrava. Sekretar je, prilično uznemiren, čekao. Usprotiviti se predstavniku Sjedišta! – takvo što se nikada nije dogodilo. Jednostavno, to se ne radi! I zato se tresao kao prut još dugo nakon ove svađe. Ovakve riječi neće ostati bez posljedica, ovo je slučaj bez presedana. Ali ovo se, prije ili kasnije, moralo dogoditi, zaključio on. Usljed nesanica koje su mu prouzročili ljudi, Bog je izgubio nerve, a kola su se slomila na jednom nametljivom inspektoru. Kako sada popraviti stvari nakon što je ovaj pobjegao glavom bez obzira?

Najzad je Bog izašao iz ureda. Takav izraz u očima sekretar mu nikada ranije nije vidio; bijes pomiješan s iscrpljenošću, a onda i zaprepaštenost kakvu dijete koje je nešto skrivilo osjeti prije nego što roditelj plane. Najzad progovori ne gledajući sekretara:

- Odbio me je. Neumoljiv je. I zato sam mu sve istresao. Sigurno si me čuo, zar ne?
- Odbio, ali šta je odbio?
- Da ponovo pošaljem mesiju na Zemlju. Glatko odbijeno. Objasnio sam mu, vrlo jasno, da je stigao pravi čas, da ljudi čekaju na to pune dvije hiljade godina. Podsjetio sam ga na činjenicu da je on prilikom prethodne posjete pristao da vrati Isusa na Zemlju. Na to se on pravio da ne zna o čemu govorim. Ja sam, međutim, posve siguran da je to bio on, prepoznao sam mu glas.

- To, uostalom, stoji i u vašem ugovoru, organizovanje redovnih misija...
- U pravu si. Mogao bih mu predložiti i klauzulu o savjesti... Objasnio sam mu da su oni dole, upravo zato što su dugo čekali, pomislili da se nema više šta čekati. Da sve manje i manje vjeruju u Mene, da ću završiti kao Zeus i Baal, postati uskoro has been, bez ikakve inicijative. Predložio sam mu činjenicu da je ljudski rod postao zapravo društvo spektakla i ako i mi ne budemo igrali tu igru, izgorili smo. Izgorili, doslovno sam mu tako rekao. Eto. U početku sam govorio o strateškom aspektu, posve mirno, ali njegovo uporno odbijanje mi je pobudilo sumnju. Onda sam pokušao da ga satjeram u ćošak kako bih saznao razloge odbijanja.
- Kako u ćošak?
- Tako što sam mu rekao istinu. Objasnio sam mu da tamo dole stvari nisu sjajne. Da su za vrlo kratko vrijeme ljudi razvili izuzetna sredstva samouništenja, od ubojitih otrova do drugih još opasnijih supstanci, otpornijih...
- I...?
- Rekao mi je da sve to zna već čitavu vječnost, na šta sam mu odgovorio da je potrebno intervenirati. Postoje nepobitni dokazi da je to neophodno učiniti, da bi ljude vratili na pravi put, budući da su postali opasni sami po sebe, zar ne? Sve će uništiti, rekao sam da ga impresioniram. Baš tako, nastavio je, nimalo impresioniran. Baš tako. A kako ga ja više nisam slušao, izložio mi je detalje novog projekta Sjedišta. E, tu sam onda potpuno poludio.
- Projekat?
- Namjeravaju da je prodaju. Sjedištu je Zemlje na vrh glave. Smatra da će ona uvijek biti nerentabilna, jer čovjek ničem ne vodi. I da je moja ideja s ljudima bila od samog početka loša. Možeš zamisliti? A znaš koja kompanija je zainteresovana?
- Za Zemlju?
- Da.
- ... X?
- Upravo tako.
- Ali to je čovjekov kraj. Svaki put kada kupe neku planetu ili solarni sistem, oni krenu od nule... restrukturiraju... U početku kažu da ću donijeti nove projekte, svježu krv, investicije, da će poduprijeti civilizaciju u gubitku, bla, bla, bla... U konačnici, desi se upravo suprotno: oni je unište ili puste da se sama uništi, a onda od njenog stanovništva zadrže samo elitu,

ukoliko ne odluče da razviju nove oblike života... i... Šta vam je sada činiti? Niste ga, naravno, mogli ubijediti...

- Kada oni nešto odluče... Al' kad malo bolje razmislim, sjećam se da mi je on suptilno odaslao upozorenje prije dvije hiljade godina: „Navrat ćemo da vidimo kako raste vaš vrt...” Osim toga, u ovih dvadeset vijekova, način razmišljanja u Sjedištu se toliko promijenio...
- Ali ako prodaju, mi...?
- Ni govora, ja ni dana ne želim raditi za X, šta misliš! Zatražicu naš premještaj. U neku novu zonu, gdje tek započinju... vidjećemo već. Kao i ranije, naći će se neko rješenje, uprkos maloprije izgovorenim riječima. Ne brini se.
- Ne brinem se ja. Ali ljudi?
- Ljudi?

Bog položi bradu na dlan desne ruke i širom otvori oči. Ljudi...

Kao privjesak

Prevela: Bisera Cero

Biografija prevoditeljice

Bisera Cero rođena je u Zenici 1981. godine. Diplomirala je francuski jezik i književnost, a magistrirala 2016. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, gdje od 2014. godine radi kao asistentica na Katedri za francuski jezik i književnost. Od 2005. do 2014. godine radila je kao profesorica francuskog jezika i stručna saradnica za obrazovanje i međunarodno priznate DELF ispite u Francuskom kulturnom centru „André Malraux“. Prevela je knjigu iz astrofizike „Galaksije i kosmologija“, a 2014. godine dobiva diplomu književne prevoditeljice koju izdaje Evropski centar za književni prevod CETL u Belgiji. Doktorantica je na Univerzitetu Bordeaux Montaigne u Francuskoj, smjer traduktologija.

Kao privjesak

Kakav li je ovo tako intenzivno plavi kamen, pita kupac, u pratnji mlade žene, dok mu zlatar pokazuje certifikat. No, mušterija se već obraća ljepotici, zlatar pretpostavlja da se radi o njegovoj zaručnici, te se povlači, potrebno im je malo vremena da se odluče. Navodna zaručnica ne skida sive oči s plavog dragog kamena, kobalt plavi, šapuće ona, a nakon njenih riječi ne stoji znak upitnika. Prije bi stajale tri tačke, odnosno baš onoliko tačaka koliko ima i nula nakon prvih brojki na cijeni.

Pa ipak, nije sve plavo na površini sićušne kugle, šapuće ona i dalje, dok joj pažnju privlače mrlje, smeđe kao pjegice na licima staraca, kao kod ovog zlatara oduševljenog zbog zanimanja što ga izaziva kamen u koji je toliko uložio, a koji, evo, ako se ovaj kupac odluči za njega, neće stajati duže od tri sedmice u njegovom izlogu. Možete li nam od njega napraviti privjesak, upita kupac, sav usrdan, ne pridajući mrljama nikakav značaj. „Kako da ne...“ Hitro se okreće prema ženi: „Zanimljivo, zar ne?“ (umiljatim tonom), a onda prema muškarcu (i dalje umiljato, ali odmjereno): „Cijena može djelovati pretjerano u prvi mah... ali je djelimično može opravdati prošlost ovog kamena. To je jedan od onih kamenova s izuzetnom prošlošću. Ma, naravno, samo izvolite! Slobodno uzmite kamen! Dodirnite ga! Kada je otkriven, trebalo je nositi posebne rukavice, bio je pomalo radioaktivan, ali mi smo ga dekontaminirali i premazali tankim slojem laka, nemate se šta bojati... Bilo da se nosi u obliku prstena ili kao privjesak, takvu vrstu kamenja redovno prodajemo... Ali ovaj ima nešto posebno, mjestimično je prožet oker bojom, kao što ste to i sami vrlo dobro primijetili. Pomno je pregledan pod mikroskopom. Rijetko kad da na takvom mjestu možete 'naletjeti' na takvu vrstu kamena. Naučnici su izvukli iz njega sve što je mogao otkriti o svom sastavu, svojim osjetljivim bojama, svojoj radioaktivnosti.“

Na dan svojih zaruka, djevojka obavlja oko vrata privjesak čiji kamen klizi niz njen dekolte, u svijetlu udubinu između njenih grudi, a u ogledalu se zrcali sićušna kugla. Tačnije rečeno sferoid, što zlatar nije propustio da naglasi.

Divi se sebi, divi se nakitu, posmatra svoje sive oči u ogledalu, promatra jednakokraki trokut koji oči stvaraju zajedno s kamenom. Opčinio ju je. Pročitala je, zapravo, knjižicu o prošlosti ovog dragog kamena, pronađenog na posve neočekivanom mjestu. I gdje se, prema predanju, okretao oko svoje ose, te se tako nastavio kretati, iako mu je površina postala radioaktivna, ali samo površina, no nekim čudom ne i njegova unutarnja građa. A kada su pobliže proučili ovaj fenomen, kada su uvećali kamen nekoliko miliona puta, naučnici su došli do saznanja kakvog su se i pribojavali, da je nekoć postojao svijet koji je naglo nestao.

Dok zaručnica, sva u mislima, izbliza promatra polirani kamen, hvata sebe kako zamišlja neku gospođicu iz davnih vremena, koja se možda ogledala u njegovoj površini baš kao što to ona sada čini u ogledalu. Izbliza promatra plavi kobalt u čijoj se površini, nekoć, ta neka druga žena, čije lice možda i nije bilo toliko različito od njenog, vjerovatno dugo ogledala, prije svojih zaruka, a ko zna, možda je i ona nosila oko vrata čudnovati privjesak.

Kako se rodila ideja o zajedničkom prevođenju

Zbirka „Novosti o čovjeku“ francuskog autora Erica Faye objedinjuje deset kratkih priča, a ideja o zajedničkom prevođenju i objavljivanju nastala je u okviru projekta „TransLab – Laboratorij književnog prevođenja u BiH“ kao izraz sinergije nastale na prevodilačkim radionicama.

Zbog specifičnosti projekta te različitih prevodilačkih iskustava i stilova, smatrali smo da je kratka književna forma najpogodnija za ovu vrstu prevodilačkog poduhvata. Pored ove koju upravo čitate, na radionicama za njemački jezik prevodila se zbirka „Lingam, dvanaest azijskih novela“ (1909) njemačkog impresionističkog autora Maxa Dauthendeyja. Na ovaj način, ukupno dvadeset i tri književne prevoditeljice i prevodioca dobili su priliku, za većinu njih prvu, da objave svoje prevode, najprije u dnevnom listu Oslobođenje, a sada i u zajedničkim zbirkama.

Sve je, ustvari, započelo u novembru 2016. godine kada je Fondacija Publika pokrenula projekat „TransLab – Laboratorij književnog prevođenja u BiH“ s ciljem okupljanja, razmjene znanja i iskustva, međusobnog povezivanja te promocije književnih prevodilaca. Koncept projekta TransLab nastao je po uzoru na prakse Evropskog centra za književno prevođenje iz Bruxellesa i Udruženja za književno prevođenje iz Arlesa, a pokrenut je najprije u Zagrebu 2015. godine. U našoj zemlji TransLab je započeo s radionicama za francuski, a onda od 2017. uz podršku Goethe-Instituta u BiH i za njemački jezik.

Od samog početka najvažniji partner na projektu je Udruženje prevodilaca u BiH (UPBH), a neophodnu podršku svih ovih godina pružali su Ministarstvo kulture i sporta Federacije BiH i Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo. Među sve brojnijim partnerima od ove godine su i Udruženje Glosar Mostar i Dušionica iz Tuzle. Veliki interes i pozitivne kritike ohrabrile su nas da pokrenemo radionice i za druge jezike: engleski, ruski, italijanski, kao i cjelodnevne lektorske radionice. Pored Sarajeva, radionice TransLab održane su u Banjaluci, Stocu, Tuzli, a planirane su u Mostaru i Zenici. U drugoj polovini 2020. godine, zbog epidemiološke situacije, naše radionice su se premjestile u virtualni svijet što je omogućilo učestvovanje prevodilaca i prevoditeljica iz svih krajeva BiH, ali i iz drugih zemalja.

Iz godine u godinu, projekat se razvijao ne samo geografski nego i konceptualno: prevodi nastali u laboratoriji TransLaba predstavljeni su široj publici u Multimedijalnom centru MAK u saradnji s Bibliotekom grada Sarajeva. Ova inicijativa je rezultirala pokretanjem književne manifestacije „Prevodilački portreti“ koju zajednički organiziraju Fondacija Publika i Udruženje prevodilaca u BiH, a posvećena je konkretnim temama iz oblasti književnog prevođenja o kojima razgovaraju književni prevodioci i njihovi autori, izdavači, urednici i lektori. Pod istim nazivom objavljena je i serija intervju s predstavljanim prevodiocima i prevoditeljicama u dnevnom listu Oslobođenje.

Književno prevođenje je, putem radionica TransLab, našlo svoje mjesto i na Međunarodnom književnom festivalu Bookstan, koji je 2018. godine uz podršku Francuskog instituta u BiH ugostio autora ove zbirke Erica Faye, a godinu dana kasnije i spisateljicu Maryam Madjidi. Godine 2019. gostovali smo i na Sarajevskim danima poezije u organizaciji Udruženja prevodilaca u BiH, dugogodišnjeg partnera ovog festivala.

Od početka projekta do danas radionice su vodili književni prevodioci, pisci, univerzitetski profesori i lektorice iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Francuske i Njemačke: Ursula Burger, Mirna Šimat, Marie-Agnes Vujić, Almira Drino, Vladimir Pavlović, Jasna Šamić, Aleksandar Grujičić, Lejla Osmanović, Vesna Kreho, Ivan Radeljković, Xavier Bougarel, Bisera Cero, Eric Faye, Maryam Madjidi, Azra Pita Parente, Vahidin Preljević, Ivana Nevesinjac, Mira Đorđević, Ilija Trojanow, Naser Šećerović, Irma Duraković, Zvonimir Radeljković, Amira Sadiković, Ulvija Tanović, Una Tanović, Amila Karahasanović, Nikola Popović, Rafaela Božić, Adijata Ibrišimović-Šabić, Ferida Duraković i Sandra Zlotrg.

Ovo jedinstveno prevodilačko iskustvo otvorilo je neke nove mogućnosti povezivanja, zajedničkog rada, saradnje i razvijanja potencijala u oblasti prevođenja i književne scene općenito.

Urednice

Sadržaj

Predgovor	05
Karta za Obećanu zemlju	07
U labirintu slučajnosti.....	17
S druge strane sebe	27
Pomračenje	35
Časovničar.....	41
Transplantacija vremena	47
Čovjek bez sadašnjosti.....	53
Nakon što su granice postale dio Historije	67
Posljednja Božija ljutnja.....	75
Kao privjesak	81
Kako se rodila ideja o zajedničkom prevođenju	86

Zahvaljujemo autoru knjige Ericu Fayeu za njegovu vjernu podršku, kao i njegovoj izdavačkoj kući Librairie José Corti iz Pariza za ustupanje autorskih prava.

Veliko hvala našoj lektorici za francuski jezik Marie-Agnès Vujić, Zlatku Topčiću, Dei Kisić, Edinu Salčinoviću, Đorđu Krajišniku i drugim saradnicima i partnerima.

Napominjemo da je realizacija objavljivanja knjige bila moguća zahvaljujući podršci Fondacije za izdavaštvo Sarajevo.

UDRUŽENJE PREVODILACA U BOSNI I HERCEGOVINI

BOSNA I HERCEGOVINA
Federacija Bosne i Hercegovine
Federalno ministarstvo kulture i sporta
Федерално министарство културе и спорта
Federal Ministry of Culture and Sports

MINISTARSTVO KULTURE I SPORTA
KANTON SARAJEVO

**INSTITUT
FRANÇAIS**
BOSNIE-HERZÉGOVINE

OSLOBODENJE

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.133.1-32

FAYE, Eric

Novosti o čovjeku / Eric Faye ; prevod s francuskog Mirela
Alikalfić-Terzić ... [et al.]. - Sarajevo : Fondacija Publika, 2021. - 89 str. ;
21 cm

Prijevod djela: Quelques nouvelles de l'homme

ISBN 978-9958-9233-8-8

COBISS.BH-ID 43260422
